

Антикорупционна метражка

Национална младежка организация
за социално и икономическо развитие

ВМЕСТО УВОД

Корупцията е световно разпространен феномен и нито една държава не е застрахована от пагубното ѝ влияние. Когато говорим за корупция, най-често се има в предвид нейните проявления в икономическата и политическата сфери и напълно забравяме за корупцията, която неизменно съпътства ежедневието ни. Но един от секторите, в който тя вирее най-масово е този на образованието.

Някои корупционни практики в образованието са много сходни с тези в други обществени сектори, докато други са много специфични само за образователната система и въвличат само и единствено съпричастните към нея.

На ниво **ДЪРЖАВА** парите за образование се пропиляват от корумпирани чиновници още преди да достигнат до тези, за които са предназначени. Увеличаването на парите за образование се възприема като поредната възможност те да влезнат в нечий джоб без дори и малка част от тях да бъде похарчена по предназначение. Корупцията е на лице и при издаване на лиценз за откриване на образователен институт, без същият да притежава необходимите квалифицирани кадри. Не на последно място корупцията намира израз в съзнателното бездействие на държавата при регулиране на образователния процес

На ниво **УНИВЕРСИТЕТ** корупцията се проявява в две форми: различните форми на подкупи, давани предварително или по време на следването и финансовите злоупотреби на ръководствата на ВУЗ по разпределението на парите за обучение.

Влиянието на корупцията се разпростира върху много повече субекти, отколкото се предполага, тъй като образователният сектор (наред със здравеопазването) е обществен сектор, с който са свързани огромно мнозинство от граждани. Последниците от корупцията засягат не само крайните участници в образователната система (студентите), но също така родителите им, преподавателите, служителите на системата. От гледна точка на броя на хората, засегнати от корупционни практики, образованието е може би най-мощната сфера.

Трудно е да се определи коя корупционна практика нанася най-големи поражения върху образователната система. Те разрушават едновременно най-важните устои на гражданското общество:

Икономически просперитет: въпреки че образованието се асоциира с икономическо развитие и повишаване на жизнения стандарт, корупцията ограничава този принцип само до собственото благосъстояние, като по този начин оказва негативно влияние върху успешното развитие на цялото общество. Различните форми на злоупотреби разрушават качеството на образованието, а това принуждава младите хора да напускат родината си, търсейки по-добри перспективи за бъдещето си.

Социалната справедливост: корупцията наказва най-бедните слоеве от обществото, които най-малко имат средства да плащат за образование, и облагодетелства по-заможните. Намалването на държавните средства за образование всъщност намалява потенциала за икономически растеж на страната, като ограничава човешкия капитал и по този начин

създава неравенство. Социалният безпорядък е характерен на тези държави, в които напредъкът се базира на пари, а не на заслуги.

Етични норми: мошеничеството и корупцията се възнаграждат. У младото поколение се възпитава цинизъм и обезсърчение. Законите се правят, за да се нарушават. Това може да доведе до загубата на доверие в правителството, отчуждение от участие в политическата система, и в крайна сметка до подкопаване на демократичните устои на държавата.

Кои са факторите, които в най-голяма степен способстват за развитието на корупционни практики в системата на висшето образование?

Икономически

Недостатъчното финансиране поставя университетите под огромен натиск и принуждава ръководствата да търсят дори престъпни начини за запълване на бюджетите. Неадекватното заплащане на преподаватели и административни служители пък естествено ги подтиква към упражняването на корупционен натиск с цел набавяне на средства.

Законови

Без ясни стандарти и нормативна уредба, тънката линия между приемливо и неприемливо поведение остава неясна. Неясните акредитационни механизми за университетите допълнително изострят проблемите, особено на фона на липсата на достатъчно финансиране;

Организационни

В много държави централизираната образователна система не създава условия за професионално израстване. Липсата на контрол и санкции, както и неадекватното управление създава условия за злоупотреби със служебната позиция;

Гражданска позиция

Ако гражданското общество не е ангажирано в процеса на установяване, мониторинг и подкрепа за образователната система, то я разглежда като нещо чуждо. Без чувството за принадлежност към системата, обществото не знае и какви искания да предяви към нея.

Всички гореизброени предпоставки са налице и в България.

Намаленото централно финансиране на университетите доведе до тяхното хронично безпаричие. В стремежа си да компенсират тази "финансова яма" те потърсиха други механизми за пълнене на касите - увеличи се многократно броят на филиалите и факултетите, но при запазен брой на академичния персонал. Това автоматично доведе до рязкото увеличаване и на броя на студентите, при понижаването на качеството на образователния продукт и превърна ВУЗ-а в междинно звено между училището и безработицата. Новооткритите образователни центрове пренаситиха пазара на труда с псевдоспециалисти, което принуди бизнеса да постави нови критерии пред своите бъдещи служители - критерии, които университетът не може да изпълни. Това обезсмисли висшето образование и то се превърна в надежден трамплин за младите хора да емигрират в чужбина.

Разрасналата се мрежа от образователни центрове не доведе до драстично повишаване на доходите на преподавателите. Една част от тях се възползваха от стремежа към диплома на младите и осребряват регулярно, години наред, позицията си на по-силния чрез подкупи, услуги и подаръци.

Огромната част от обществото остава пасивен наблюдател на системния грабеж; младите хора се дистанцираха от обществено-политическия живот, обвинявайки държавата за всички проблеми, с които се сблъскват. Социалното отчуждение на активната част на населението направи възможно процъфтяването на корупционните практики във всички останали сфери.

В продължение на 15 години държавата беше абдикирала от задълженията си да регулира една от най-важните обществени области - образователната. Дали поради предстоящото присъединяване на България към Европейския съюз, дали поради предстоящите парламентарни избори, образованието се превърна в приоритет номер едно и е на път да обедини ключовите политически и икономически субекти.

Целта на настоящата публикация е да отличи предпоставките за процъфтяването на академичната корупцията, да предостави максимално обективна и пълна информация за обществените нагласи по отношение, да очертае основните корупционни практики, които са белязали ежедневието на висшето образование у нас през последните 10 години.

При представянето на различните корупционни случаи са използвани материали от национални и регионални медии, данни от социологически проучвания и лични свидетелства на участници в тези схеми. Всички материали, използвани за написването на тази публикация са достъпни на интернет адрес: www.anticorruption.bg/acedu

ЗАКОНЪТ

Законовата рамка е основната бариера пред развитието на корупцията във всички сфери на обществения живот. Недомисленото, непълното, противоречивото законодателство улеснява, дори мотивира развитието на корупционни практики. Освен добри закони обаче е необходимо те да бъдат спазвани, а тяхното нарушаване да води след себе си до сериозни санкции.

Българското висше образование се регулира от Закона за висше образование и редица подзаконовни нормативни актове. През годините това е един от най-оспорваните актове, претърпял редица промени във времето. Всяко едно правителство, идвайки на власт декларира намерението си да внесе необходимите поправки в ЗВО и да спре корупцията и злоупотребите. И до сега това не се случва.

През последните 15 години реформата във висшето образование премина през няколко фази, които се определят от приетия през декември 1995 г. нов Закон за висшето образование, и последвалите негови изменения, от 1999, 2002 и 2004 г.

В началото на прехода едно от първите неща, което беше направено е да се премахне идеологическият елемент в програмите и предметите и да се подложи на остра критика комунистическата политика във висшето образование. В следващите две - три години бяха разкрити (или трансформирани) много нови специалности, факултети и университети; държавните университети получиха правото да събират такси за обучение; регламентира се създаването на частни ВУЗ. Много от съществуващите институти бяха трансформирани във висши учебни заведения. От този период датира клонирането на едни от най-атрактивните специалности - правото и икономиката.

Периодът 1995-1999 г., е белязан със зараждането на масовата корупция в системата на висшето образование. С приетият нов Закон България преминава към тристепенната система на обучение, приета в почти цяла Европа. Въведена е нова система за получаване на научни степени и е създадена Националната агенция за оценяване и акредитация (НАОА) на висши училища.

Регламентирано е платеното обучение в държавните университети, което отпуши невиждан прием на студенти. Университетите получават възможност да се закрепят финансово, но за сметка на качеството на образованието. Стигна се дори до там, да се приемат студенти много над отпускнатите от държавата места.

Платеното обучение отприщи инициативата на някои висши училища да открият свои филиали в различни краища на страната, дори и в чужбина. Изискването за определен брой преподаватели на трудов договор в съответната изнесена структура остава само на хартия, тъй като НАОА няма възможност да контролира на колко места всъщност работят преподавателите. Тогава се зароди практиката един преподавател да чете едновременно лекции в няколко университета, разделени на стотици километри разстояние. Тази практика е оправдана от ниското заплащане в държавните ВУЗ. Сам по себе си процесът се управлява, движен от пазарни принципи - за повече доходи. Възможността (и необходимостта) да се заработи допълнителен хонорар в още един (два, три) ВУЗ удари по качеството на обучението. И внуши на студентите, че ще получат диплома (макар и без покритие), защото си плащат за нея.

В края на 1998 г. доклад на Сметната палата за пръв път осветлява дейността на държавните ВУЗ. Проверка на 27 университета доказва огромни финансови злоупотреби: отклоняване на средства, отишли за закупуването на луксозни автомобили или неправомерни командировки в чужбина, като сумите се измерват в стотици милиони левове.

Така на практика държавните университети, страдащи от остра нужда от средства, непрекъснато искат увеличаване на държавната субсидия и разширяване на академична автономия, за да могат самостоятелно да провеждат своя стопанска дейност. Същевременно под прикритието на тази автономия академични ръководства на редица университети, фактически са приватизирали дейността им, произволно разполагайки и прарасвайки бюджетните и извънбюджетните пари.

Доходността от бизнеса "висше образование" се доказва и от подадените само през 1998 г. 20 заявки за откриване на нови университети. Към този момент в България има 42 висши училища, 29 от тях - държавни, 5 частни и 7 висши военни училища. За да се привлекат повече студенти набъбва трикратно и предлаганият асортимент от специалности - от разрешените от правителството около 180, скача на близо 500.

Още през 1997 г. от МОН обявяват, че са решени на всяка цена да намалят драстично броя на държавните университети. От 29 плановете са да останат 13. Министерството дори си има и програма: първоначално ще се закрият всички филиали. Така от 278 колежи, факултети и филиали ще останат стотина. Втората стъпка е да се укрупнят университетите. Чиновниците навлизат в още по-големи детайли: след реформата в София ще останат три университета - Софийския, Технически и по изкуствата: Музикалната, Художествената и Театралната академии ще се обединят под една шапка. Спортната академия и Медицинският университет ще станат част от СУ, а икономическите университети ще се вляят в Техническият университет.

В тези условия през 1999 г. е гласуван новият Закон за висшето образование.

На първо място приетите промени **премахнаха платеното обучение** и от учебната 1999/2000 година за всички новоприети студенти е въведена единна такса. Изложените мотиви за премахване на платеното обучение са, че така ще има по-голяма социална справедливост, и че то създава предпоставки за корупция. Така правителството успя да реши частично проблема с лавинообразния прием на студенти, но университетите отново изпаднаха във финансови криза.

На второ място Закона **задължи ВУЗ-овете да получат институционална акредитация**, като в противен случай губят държавната субсидия, а издаваните дипломи са нелегитимни. Това даде надежди, че най-после родното висше образование ще се прочисти от съмнителните специалности и факултети, та дори и университети. Месеци по-късно обаче

стана ясно, че няма университет, който да покрие посочените изисквания, между които да предоставя задължителните комуникационни-информационни мрежи (компютри, достъп до интернет), да гарантират академичната мобилност на студентите (т.е. да могат да избират преподаватели, специалности и университети, като се гарантира, че преминалите вече курсове и специалности ще бъдат признати) и т.н. Това даде основание да се смята, че логично ще бъдат занижени критериите за оценяване на ВУЗ.

Един от основните проблеми, който новият закон не успя да реши е как да не се злоупотребява с академичната автономност, която доведе до откриването на многобройни филиали и факултети из цялата страна. Появиха се и филиали на чуждестранни университети, предимно руски и украински.

Още с идването си на власт през лятото на 2001 г. новото правителство декларира решимостта си да въведе ред във висшето образование. От министерство на образованието обявиха, че се подготвя изцяло нов проект на Закона за висшето образование, както и отделен закон, който да регламентира дистанционното обучение и дейността на чужди университети у нас. Сред предлаганите промени са:

- бакалавърските програми да станат широкопрофилни, а тесните специализации да се получават в магистърските програми;
- въвеждането на кредитната система, при която за завършването на семестъра студентът трябва да е покрил определен хорариум, измерващ се в кредити;
- дори се обсъжда революционната идея изпитът за кандидат-студенти ще бъде еднакъв за всички държавни университети.

Едва три години по-късно, през лятото на 2004 г., новият Закон за висшето образование е приет от Народното събрание. Какви са съществените промени в него?

Законодателят **ограничи** един от на-мощните механизми за финансови злоупотреби - **изнесеното обучение във филиали**. Съгласно чл. 26в. "Филиалът е териториално изнесена структура на висшето училище, която се създава в райони, където липсва съответна университетска структура, за да се удовлетворят потребности от обучение в определени професионални направления. Обучението се извършва само в направления, за които висшето училище е акредитирано."

Чрез въвеждането на **следакредитационния контрол** министърът на образованието получи правото да изисква отмяна на акредитацията или дори закриване на висше училище, което нарушава закона. Министерството редовно ще извършва проверки и ще дава препоръки за дейността. Ако тези препоръки не бъдат изпълнени, ще следва санкция.

Новият Закон въвежда ред в **мандатността** на управителите на университетите, като вече министърът има право да назначи временен ректор, ако е налице незаконният избор за трети пореден мандат.

Предвижда се да бъде изготвен **национален регистър** с имената на всички действащи и прекъснали студенти, докторанти и преподаватели. Очаква се така да се спре източването на бюджет от ВУЗ-овете чрез отчитането на фиктивни студенти, както и да се ограничи броят на преподавателите, които водят лекции в няколко университета едновременно.

И толкова. При останалите поправки в Закона мерките, предвидени за ограничаване на корупцията и злоупотребите в системата на ВУЗ се оказаха половинчати.

Отпадна предложението да има общ национален изпит за влизане във ВУЗ, с който да се спрат далаверите на входа на системата - частните уроци, които захранват основно сивата икономика; предварителното продаване на определен набор от теми, от които ще се тегли изпитния въпрос - практика, позната до болка в обществото и отричана от академичната общност.

Отпадна и възможността студентите да имат право да избират, ако дадена дисциплина се води от двама преподаватели - предложение, дадено от студентските организации. Така на практика учащите се нямат механизъм за защита, ако са подложени на корупционен натиск по време на обучението: директен - да си купят оценката, или индиректен - да си платят за консултация или да си купят учебник с "автограф".

Въвеждането на платени магистратури на практика легализира нов механизъм за финансови далавери във висшето образование. Съгласно приетите поправки бакалаврите с успех над 4.50, които не са успели да се класират за магистърска степен по държавна поръчка (която е 20% от бакалаврите), ще могат да се обучават срещу заплащане. Магистратурата може да е по специалност, различна бакалавърската, но трябва да е от същото професионално направление. Студентите могат да се обучават паралелно в няколко магистърски програми.

На пръв поглед в прокараната поправка няма нищо нередно. Напротив - с нея се дава възможност на всички студенти да повишат образователната си степен, независимо от ниския успех. Същевременно заплащането на обучението ще спомогне за укрепване на финансите на университетите.

Да, но от друга страна допълнителните места вече няма да зависят от успеха, а университетите ще могат да приемат всеки, заплатил тарифата. И макар, че е предвидено обучението да се извършва само в направления, за които университетът има оценка "добър" или "много добър" от Националната агенция за оценяване и акредитация, няма механизъм който да ограничи раздуването на приема, а наброяването на много платени магистратури ще доведат до девалвация на втората образователна степен.

Благодарение на тази поправка отново се създаде възможност определени университети да печелят от продаване на некачествено образование - чрез дистанционно обучение по магистърски програми. Въпреки, че в Закона вече изрично е отбелязано, че такова се осигурява само от легитимно разкрити университети и звена.

Макар и да се декларираше решимост да се ликвидира възможността **да се предлага висше образование от частни фирми**, законодателят отново си затвори очите. А към момента в страната има около 15 университета, регистрирани от ЕООД, които предлагат

платено обучение. За обществото остава неясен статутът им, както и легитимността на издаваните дипломи.

Бюджетът на университетите остава обвързан с броя на студентите, без да са ясни критериите, по които се определя държавната квота. Ограничаването на броя на студентските места е мощен стимул за корупция на входа на ВУЗ и ощетява правата за равнопоставеност.

Така 9 години след приемането на първоначалния вариант на Закона за висше образование в обществото продължават да функционират и да се множат незаконни институти, издаващи дипломи, продължава безконтролната власт на ректорите, безконтролното приемане на студенти и ширещата се корупция и злоупотреби.

ОБЩЕСТВЕННОТО МНЕНИЕ

Едва през последните години темата за корупцията в социалната сфера - здравеопазване и образование излезна на водещо място в обществено-политическия дебат. Сериозният враг, с който правителството не може да се справи е всекидневната, анонимната, обичайната корупция - в болницата, поликлиниката, училището, университетът. Какво е общественото мнение за корупцията във ВУЗ през годините, показват обобщени данни от проучвания на неправителствени и социологически агенции.

1998: НЯМА СПАСЕНИЕ

Първото голямо изследване за корупцията във висшето образование е осъществено от социологическа агенция "Витоша Рисърч" през 1998 г. сред студенти.

Резултатите по отношение на готовността на студентите да си платят за вземането на изпит, показват, че едва 6,5 % са готови да платят каквато и да е сума, докато 14,5 % определят сами цената (между 50 и 100 лева се смята за приемлива). 52 % категорично отговарят, че не биха платили, за да вземат изпит, а 27 % не могат да отговорят на въпроса, тъй като все още не са се сблъскали с проблема или нямат достатъчно информация, за да вземат това решение.

По отношение на разпространението на корупцията във системата на ВУЗ в по-голямата си част (43%) студентите смятат, че само някои служители и преподаватели са въввлечени в нея. Паралелно с това много висок е процентът на студентите, които са на другата крайност и считат, че повечето служители и преподаватели са корумпирани (39%). И само 2% считат, че няма корумпирани такива.

Мнението на студентите за разпространението на корупцията, обаче, се е формирало не от преки лични наблюдения, а под влияние на разкази на колеги за нея: само 7% от студентите казват, че директно им е искан подкуп, докато 73% категорично заявяват, че не им е искан такъв, и почти толкова заявяват, че не са давали подкуп. Т.е. формира се едно обществено мнение, което се самоподклажда и разширява все повече и повече и най-вероятно не дава вярна представа за реалните размери на корупцията. 12% от анкетираните студенти заявяват, че са давали подкуп. При това по-голямата част са от платената форма на обучение и от по-високите курсове. Лично са го направили половината, а останалата част - чрез посредник.

Тези, които са давали подкуп считат, че определено е имало полза както за тях, така и за преподавателите.

Като цяло студентите имат негативно отношение към корупцията. Преобладаващата част от тях (около 60%) искат да се изгради такава система за борба с корупцията, която да не позволява да се предлагат и вземат подкупи и/или услуги. В същото време доказателство за това, че борбата с корупцията в системата на ВУЗ през 1998 г. е обречена кауза говори и факта, че **само 2% от анкетираните студенти смятат, че корупцията в страната може да бъде премахната.**

Близо 80% от анкетираните посочват, че един от ефективните начини за ограничаване на корупционните практики е повишаването на заплащането на служителите и преподавателите,

а почти една пета го намират и като възможно най-ефективния път за успешна борба с корупцията. Друг възможен способ, посочен от 81% от студентите, е широкото разгласяване на случаи на разкрита корупция. Публичността на резултатите от предприетите мерки е най-ефективна за близо 16% от анкетираните. На трето място се нарежда вариантът за създаване на специализирана комисия - от преподаватели и студенти, която да разследва подадени сигнали.

Мнение на студентите за ефективните начини за борба с корупцията.
(в процент от анкетираните)

Кои според Вас са ефективните начини за борба с корупцията?	Да	Не	Неотг
Повишаване заплатите на служителите	78.6	14.7	6.7
Създаване на места за жалби, при гарантирана анонимност, в случай на опити за корупция	75.0	17.2	7.8
Създаване на комисия от преподаватели и студенти за проверка на сигнали за корупция	68.4	21.6	10.0
Създаване на комисия от преподаватели за проверка на сигнали за корупция	27.9	56.2	15.9
Създаване на комисия само от студенти за проверка на сигнали за корупция	32.2	53.2	14.6
Създаване на комисия от административни служители за проверка на сигнали за корупция	39.9	45.8	14.3
Провеждане на нравствени беседи против корупцията	14.5	67.8	17.8
Рязко увеличаване на наказанията при доказване на корупция	86.8	7.6	5.5
Широко разгласяване на случаи на разкрита корупция	81.4	10.5	8.0
Друго	3.9	10.4	85.7

“Витоша рисърч”, “Разпространение на корупцията в обществото и висшето образование”, 1998

1999: НЕ ВИДЯЛ, НО ЧУЛ

По метода на групови дискусии с преподаватели и студенти е осъществено второ изследване от Витоша Рисърч през пролетта на 1999 г.

Характерно е, че двете страни - на властта (т.е. на преподавателите) и на зависимите от тази власт (т.е. студентите), са склонни да търсят причините за корупцията във от себе си. Посочват се редица фактори и се изброяват съществуващите механизми на корупционни практики, като при това се запазва звученето на един общ рефрен - ситуацията е такава, че по един или друг начин хората биват въввлечени в корупционни действия.

И преподаватели, и студенти са съгласни, че в някаква степен **корупция в университетите съществува**, като различните участници съответно **дават различни оценки за размерите ѝ**. Сред студентите съществува нагласа, че **корупция има в по-голяма степен на входа и изхода на висшите учебни заведения, отколкото по време на самия образователен процес**.

- Най-разпространената форма на корупция при "входа" са **платените частни уроци**, които преподаватели от Висшите училища дават на кандидат-студентите. Тази легализирана

форма на корупция е повсеместно възприета и не съществува законова основа, на която преподавателят може да бъде обвинен.

- Друга форма на корупция е **продаването на информация за списъка от избраните теми**, от които ще се тегли темата за кандидатстудентския изпит. Достъпът до тази информация позволява на кандидатстудента да се подготви отлично в този вече много свит кръг от учебния материал и да получи нужната му висока оценка на изпита.
- **Според преподавателите** е възможно срещу определена сума да бъде закупена включително диплома за завършено висше образование, т.е. корупция на изхода на системата. По-често това е възможно в частните висши училища. В този случай е необходимо участието на член на администрацията, както и на член от ръководството на университета.

Най разпространени форми на корупционен натиск във ВУЗ през 1999 г. са:

Преподавателите:

- Най-широко разпространената корупционна практика е **искането на пари за вземане на изпит**. Най-често студентите биват принуждавани чрез многократно "скъсване". Тази практика се прилага по-често спрямо студенти, които видимо разполагат с по-големи доходи: чуждестранните студенти или студентите в платена форма на обучение.
- Друга форма на корупция е **очакването на подаръци и/или услуги** от страна на студентите.

Тези две форми на корупция допълнително се стимулират от съществуващата практика за провеждане на изпит в устна форма, което предполага възможност за субективно оценяване на знанията на студента. От една страна, притежаваните от изпитващия по-големи знания в определена научна област представляват властови ресурс, позволяващ му да затрудни или улесни студента при изпита. В по-голямата си част устните изпити се провеждат без присъствието на трето лице и съществува възможност за субективна оценка на знанията на студента, която да премине в корупционно действие т. е. изпита да бъде "даден" срещу пари, подарък или услуга.

- Принудителното налагане на **закупуване на определена книга/учебник**, чийто автор е преподавател. Студент, който не си е закупил екземпляр, получава ниска оценка или бива "скъсан" на изпит и принуден да закупи учебното помагало за следващото си явяване.
- Интересна форма на "мека" корупция се осъществява в една част от специалностите, в които завършилите студенти навлизат в определени сфери на публичния живот. Някои от преподавателите в тези специалности проявяват "**сниходителност**" при **оценяването** на всички студенти с цел установяване на добри "социални контакти", един вид вложени в тяхната бъдеща реализация - заемането на определени позиции и социален статус след завършването им.
- **Преподаватели, които работят допълнително** като разпространители на фирми или застрахователни агенти, са потенциални носители на скрити корупционни отношения. Вероятно е да бъдат толерирани тези студенти, които са закупили от продаваните стоки.

От страна на студентите се описват няколко механизма за "купуване" на изпит.

➤ В случаите, в които **за даден преподавател се знае предварително**, че има склонност към корумпиране, в студентската книжка се слага предварително известна сума (предимно в чужда валута), като студентът умишлено влиза последен, за да не присъстват колегите му.

➤ Друг вариант е **осъществяването на контакт от студента с преподавателя извън съответния университет** - разговор по домашния телефон или посещение в жилището на преподавателя, където на четири очи, без присъствието на свидетели му се предлага определена сума за “пускането” на изпит.

➤ Съществува и трети вариант, при който за осъществяване на корупционния акт **се прибегва до посредник**. Посредникът е човек, който има по-близък контакт с преподавателя - негов колега, приятел, лице от администрацията и др. Срещата и предаването на парите от посредника на преподавателя също се осъществява без присъствието на свидетели, а на изпита преподавателят “пуска” студента, чието име предварително му е известно.

Известни са случаи на преподаватели, които са склонни да дадат изпит срещу “сексуална услуга” от студентка, както и случаи на предлагането на такива от страна на някои студентки.

Участвалите **преподаватели** в анкетата посочват следните причини за развитието на корупция в университетите:

- **Ниското заплащане** на преподавателите и неудовлетвореността им от несъответствието между тяхната квалификация и заплащането, което получават влияе върху склонността им за поддаване към корупция.

- **Платеното обучение**, въведено в някои Висши училища, предизвиква известно толериране от страна на преподавателите на студентите, приети в тази форма на обучение. Фактът, че паричните вноски, които студентите внасят са една част от финансовите средства, с които се изплащат заплатите на преподавателите, въздейства в известна степен при оценяването на студентите, платено обучение.

- **Частните университети**, в които обучението на студентите е изцяло платено, според преподавателите представляват една специфична форма на узаконена корупция. Структурата и организацията, наподобяваща “фараонски пирамиди”, финансовата зависимост на частните университети от таксите за обучение, предполага стремеж към прием на възможно най-голям брой студенти и тяхното задържане до завършване на курса на обучение. Това води до занижаване на изискванията при кандидатстудентските изпити или при приема по документи и възможност за компромиси при несправяне с учебния материал, като за целта срещу определено заплащане се предлагат различни форми на обучение, улесняващи платежоспособните студенти и даващи им възможност както за преминаване на необходимия учебен план, така и за получаване на диплома без да е усвоен необходимия учебен материал.

- **Непрозрачността при управление на университетската собственост**. Отдаването под наем на помещения, собственост на учебните заведения на наематели, които са избрани от ръководството на ВУЗ по неясни критерии и с които са сключени договори, чието съдържание е недостъпно, предизвиква съмнения в преподавателите за проява на корупционни действия, изразени в приемането на подкуп срещу отдаване на помещенията на определени лица или фирми.

- **Фактор от външната среда**, пряко влияещ върху разпространението на корупционни действия в сферата на образованието, е фактът, че критерий за работодателите при подбора на кадри не са знанията на наемания от тях служител, а дипломата за завършено висше образование. Това поставя като самоцел добиването на такава диплома, без оглед на получените знания. В съвременната икономическа ситуация на страната и голямата безработицата, съществуват няколко определени области, като например право и икономика, които намират по-добра реализация. Стремещт на кандидат студентите да бъдат приети и да получат дипломи по определени специалности предизвиква голям наплив от желаещи, което от своя страна предизвиква дефицит на свободни места. Този дефицит е предпоставка за по-голямото разпространение на корупционни действия в тези превърнали се в “социално значими” специалности.

Говорейки за корупцията в университетите, давайки конкретни примери за корумпираност, **студентите обикновено разказват за случки, предадени им от някой друг**. Рядко някой от участниците разказва за нещо, случило се на самия него. Ролята на изследваните студенти в корупционното взаимодействие винаги се определя като потърпевша, като страна, която принудително бива въввлечена в корупцията, т.е. преподавателите винаги са тези, които искат.

Тази информация, основаваща се не толкова на личен опит, колкото на разкази на приятели, роднини, познати, води неизменно до изкривяване представата за корупцията, до хиперболизиране на размерите и формите ѝ. Като цяло **участниците не са склонни да споделят свое лично участие в корупционни действия**. Причините могат да бъдат две: **или въобще не са изпадали в подобна ситуация, или поради страх, срам или друга психологическа бариера, не желаят да си признаят**. Много вероятно е да не желаят да споделят информация, която по някакъв начин би могла да им навреди или да ги злепостави. Тук се крие и причината за това, че за корупцията се говори не от личен опит, а като **разказ на трето лице**. Но също така е възможно и твърде вероятно в същност на малък брой студенти да се е случвало да им бъде поискан или те лично да дадат подкуп.

Друго интересно доказателство за липсата на точно и ясно, подкрепено с факти, знание за корупцията във висшето образование, е **класацията, която студентите правят на най-корумпираните университети**. На първо място се постави НСА, на второ УНСС и на трето университетът в Благоевград. Показателно е това, че **дискутантите, направили класацията, не посещават тези учебни заведения, т.е. те реално няма как да са се сблъскали с корупция там** и следователно твърденията им почиват отново на информация, идваща отвън, на разкази от непотвърдени източници.

2000-2003: ДРУГ ВОДИ КЛАСАЦИЯТА

За няколко години корупционните практики в университета отстъпиха място на далеч по атрактивните към момента сфери - митници, полиция, правосъдие. Характерното за този период е, че в системата на ВУЗ се разви една друга форма на корупция - на огромни **спекулации и финансови злоупотреби** на ръководствата на ВУЗ и ООД-та, маскирани под формата на изнесени центрове на обучение и филиали на чуждестранни университети.

Въпреки това преподавателите и служителите в системата на висшето образование неизменно присъстват в Корупционният индекс на неправителствената Коалиция 2000 през периода 2000-2003.

Разпространение на корупцията...

Относителен дял на респондентите посочили отговори "Почти всички и повечето са въвлечени в нея" (%)

	Апр. '00	Септ. '00	Ян. '01	Окт. '01	Ян. '02	Май '02	Окт. '02	Ян. '03	Май '03	Юли '03
Преподаватели в университети	29,3	28,1	21,6	27,4	27,7	29,8	33,4	30,8	31,7	34,1
Служители в университети							23,1	20,0	19,0	21,2
Учители	8,2	10,9	5,8	9,3	9,7	9,8	13,9	9,8	11,6	10,9
База (всички респонденти)	1161	1158	1037	971	1148	1170	1079	1107	1077	1057

СЕПТЕМВРИ 2003: КОРУМПИАНИЯТ УНИВЕРСИТЕТ

През септември 2003 г. са представен данните от редовния мониторинг на корупцията на Коалиция 2000.

Най-значителните са промените в сферата на висшето образование. Спрямо предходни изследвания, делът на хората, които заявяват, че преподаватели в университети, пряко или косвено са заявявали (показвали), че очакват да получат пари, подарък или услуга, е нараснал двойно. Това значително покачване на негативните оценки извежда тази професионална група на първо място сред всички останали групи служители. Наред с това, нараства делът и на гражданите, върху които е бил оказан корупционен натиск и от служители в университети.

	Апр. '00	Септ. '00	Ян. '01	Окт. '01	Ян. '02	Май '02	Окт. '02	Ян. '03	Май '03	Юли '03
Преподаватели в университети	-	-	-	-	-	-	11,9	14,7	11,8	21,5
Полицейски служител	19,5	24,0	18,9	18,5	19,9	15,2	22,3	12,0	14,1	17,8
Митнически служител	29,1	15,8	22,7	18,4	18,5	25,5	19,4	17,3	16,6	16,4
Лекар	18,6	22,1	6,1	22,3	18,0	20,2	20,3	12,9	12,8	15,7
Бизнесмен	11,9	9,7	11,6	13,4	10,8	9,4	9,6	7,0	9,1	13,6
Адвокат	-	-	-	-	-	-	26,5	10,5	17,4	13,1
Служители в университети	-	-	-	-	-	-	5,6	11,9	3,4	10,9
Служител в министерство	3,7	7,0	8,9	5,6	4,9	9,3	5,6	13,8	4,3	10,1
Прокурор	4,7	7,8	7,2	0,8	4,1	8,5	12,3	6,6	9,2	8,2
Адм. служител в съдебната система	10,4	11,5	13,3	11,3	9,4	11,0	15,9	8,5	4,9	7,7
Съдия	7,7	9,1	5,8	6,8	7,8	10,7	16,6	2,0	14,0	6,9
Общински служител	11,7	10,3	11,2	11,3	10,0	5,5	10,9	4,4	8,4	6,9
Политици и лидери на политически партии	-	-	-	-	-	-	7,1	5,0	7,1	6,3
Данъчен служител	7,8	8,3	6,4	9,1	5,3	3,8	4,2	4,1	3,1	3,7
Кметове и общински съветници	5,6	3,2	2,1	1,4	2,0	2,7	5,3	3,0	4,1	3,4
Учител	3,0	5,5	3,7	6,1	3,6	3,1	7,4	4,4	3,4	3,4
Министри	-	-	-	-	-	-	6,3	-	3,3	3,4
Представители на неправителствени организации	-	-	-	-	-	-	5,0	-	4,0	2,6
Следовател	8,4	6,0	5,5	6,0	4,3	8,2	8,3	4,3	12,8	2,5
Банкер	1,8	2,9	4,1	4,1	4,1	5,6	3,9	5,1	9,9	1,2
Народен представител	4,5	6,4	4,2	2,1	2,1	3,5	2,0	11,2	8,9	-
Журналист	-	-	-	-	-	-	1,8	1,4	-	-
Служител или преподавател в университет	12,6	13,9	13,2	8,8	14,3	12,0	-	-	-	-

Корупционен индекс на Коалиция 2000, юли 2003 г.

Въпреки че изследователите обясняват засиления натиск от страна на преподавателите с кандидат-студентските кампании и изпитните сесии и го определят като временно явление,

медийният интерес провокира редица самостоятелни разследвания. На яве в публичното пространство излезнаха редица уличаващи данни, събрани от Студентските съвети. Според тях с падането на долара са се обърнали и цените - вече един изпит се "продава" следно за 100-150 евро. Вече е отряла практиката парите да се слагат в студентската книжка - трайно се е утвърдила позицията на посредника, обикновено асистент или студент от по-горните курсове. За пръв път студентите открито заявяват, че предположенията от преди 5 години - че диплома може да се купи, вече са реалност. Сумата е около 6000 долара и се разпределят между много хора. Обикновено на върха на организацията стои ръководител на катедра или декан на факултет. Процедурата е следната: купуват се няколко члена на изпитната комисия, както и административни служители, които преправят изпитни протоколи. Най-често от това се възползват чуждестранни студенти¹.

Първоначалната реакция на преподаватели е спонтанна - не се отрича корупцията, но тя е "веднъж на семестър", за разлика от митничарите, например, където "рушвети се вземат всеки ден". Седмица по-късно от Съвета на ректорите заклеят изследването и обвиняват социолозите в непрофесионализъм и тенденциозност. Започва интензивен публичен дебат, който провокира и редица специализирани изследвания за корупция в системата на висшето образование през 2004 г.

¹ В. Труд, 13 септември 2003 г.

2004: ОТНОВО СЛУХОВЕ

ОСНОВНИ НАГЛАСИ И ПРЕДСТАВИ ЗА КОРУПЦИЯТА В СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ "Св. КЛ. ОХРИДСКИ"

Изследването е реализирано от Фондация "Социален диалог". Основната цел е да се диагностицира реалната картина за наличието, сферите и степени на проявление, основни носители и инициатори на корупционните практики. Обект на проучването са студентите и преподавателите и служителите.

➤ Според **студентите**, трите най-важни проблема, пред които е изправена България днес, са **корупцията** (посочена на първо място от 60,4% от изследваните лица); на второ място по острота е **високият ръст на безработицата** – така смятат 52,7% от запитаните, а третият по важност социален проблем е **замърсяването на околната среда** (според 44,3% от изследваните лица).

➤ Изследваните **преподаватели и служители** от СУ виждат като проблем номер едно **престъпността** – на това мнение са 57,0% от тях; вторият по сериозност проблем са **ниските доходи** – 55,0% защитават тази позиция; третият по неотложност социален проблем е **корупцията** – така смятат 38,0 от всички запитани от тази целева група.

И двете групи изследвани свързват степента на разпространение на корупцията с **достъпа до властови ресурси**.

➤ 50,0% от студентите и 69,0% от преподавателите и служителите считат, че корупционното поведение е **най-силно разпространено сред представителите на висшата власт (народни представители, министри, висши магистрати и др.)**.

Всеки четвърти от запитаните **студенти** (24,6%) директно посочва, че по принцип не одобрява корупционните практики и не би приел да помага независимо какво му се предлага в замяна. Тези студенти не са склонни да намерят оправдание за подобно поведение независимо от мотивите за неговото извършване. Други 9,4% обаче споделят, че биха погледнали положително на подобна молба, защото това е обичайно – така правят всички. За разлика от тях, други 18,9% от студентите правят уговорката, че биха приели само ако са сигурни, че могат да помогнат за решаването на проблема. Една значителна част от запитаните (41,4%) пък посочват, че за тях съществено ще бъде дали правенето на конкретната услуга изисква нарушаване на закона или не – в случай, че се предполага нарушаване на закона, не биха приели да извършат такава услуга.

Преподаватели и служители заявяват доста по-категорично неодобрението си към корупционните практики. Цели 50,0% от тях сочат, че не биха приели, защото принципно не са съгласни с такъв механизъм за разрешаване на проблемите. Други 38,0% си “отварят” една малка вратичка и казват, че са склонни да помислят върху естеството на молбата и ако тя не е в нарушение на законите, биха приели да помогнат. Но относителният дял на тези, които биха приели ако знаят, че имат възможност да помогнат, е само 7,0%. Биха приели с мотива, че “така правят всички” буквално единици от изследваните преподаватели и служители (1,0%).

Като корупционни действия в системата на висшето образование са открити следните действия:

- 1) **Извършване услуга на преподавател, при който предстои явяване на изпит** – описаното действие се идентифицира като корупционно от 61,0% от запитаните преподаватели и служители; относителният дял на студентите, причисляващи това действие към корупцията също е много висок – 54,1%;
- 2) **Закупуване на учебници и/или учебни помагала по препоръка на преподавател, при който предстои изпит** – това е корупция според 56,0% от запитаните преподаватели и служители и според 36,0% от студентите;
- 3) **Вземането на частни кандидат-студентски уроци** при преподавател от съответния университет, който участва в изпитната комисия се отнася към корупционните действия според 48,0% от преподавателите и служителите и според 52,5% от студентите;

Оказва се обаче че за пет години някои неща не са се променили - основа за формирането на оценките и представите за корупцията в сферата на висшето образование остават преди всичко разговорите с приятели, роднини, състуденти, колеги, а не личният опит:

- Само 14,5% от студентите и 6,1% от изследваните преподаватели и служители са посочили, че лично са се сблъскали с прояви на корупционно поведение.
- Преобладаващата част от останалите изследвани лица – внушителната група от 68,0% от студентите и 60,6% от преподавателите и служителите - се доверяват на разкази на други хора, които съобщават, че са били страна в корупционно действие. С други думи, тези изследвани лица са изградили своята оценка и представите си за мащаба, формите и най-често срещаните корупционни практики, **приемайки на доверие чуждия опит.**
- Сравнително висок процент от преподавателите и служителите се доверяват преди всичко на информацията от медиите – 20,2% от тях са посочили този източник на информация като основен при формирането на оценката за размерите на корупцията. Студентите са по-скептични към медиите и само 10,8% от тях се доверяват на публикуваната там информация за корупционни случаи.

Сравнение на мненията на студентите и
на преподавателите/служителите
за корупцията **сред служителите от университетите в страната**

Разпространение на корупцията сред служителите от университетите:	Според студентите	Според преподавателите
Почти всички служители са въввлечени в нея	9,8%	8,0%
Повечето служители са въввлечени в нея	41,8%	8,0%
Малка част от служителите са въввлечени в нея	36,4%	52,0%
Почти няма служители, които да са въввлечени в нея	6,1%	19,0%
Не знае/не отговорил	6,1%	13,0%
ОБЩО	100%	100%

Сравнение на мненията на студентите и
на преподавателите/служителите
за корупцията **сред преподавателите от университетите в страната**

Разпространение на корупцията сред преподавателите от университетите:	Според студентите	Според преподавателите
Почти всички служители са въввлечени в нея	15,2%	5,0%
Повечето служители са въввлечени в нея	38,9%	11,0%
Малка част от служителите са въввлечени в нея	33,4%	52,0%
Почти няма служители, които да са въввлечени в нея	7,8%	2,10%
Не знае/не отговорил	4,7%	11,0%
ОБЩО	100%	100%

Въпреки че мнението на студентите е категорично по отношение на наличие на корупция в системата на ВУЗ, на директния въпрос за корупция в Софийски университет "Св. Климент Охридски": ***В случаите, когато сте контактували с преподаватели и служители в СУ "Кл.Охридски" по време на Вашето следване, колко често те са искали направо пари, подарък или услуга, за да решат неофициално Ваши проблем, свързан със следването?***, 85,8% от студентите отговарят "Никога", 6,8% заявяват, че това им се е случвало, но рядко, на 2,4 % понякога и едва 0,7% заявяват, че често са били жертва на корупционни посегателства от страна на преподаватели и служители от администрацията в Софийския университет.

Изследователите успяват да отграничат и степента на разпространение на най-популярните корупционни механизми, и тяхното приложение в Университета:

◆ **неофициално искане на пари от преподаватели, за да се вземе изпит** - само 2,7% процента считат че това засяга университета в голяма степен, както и 21,3% изразяват мнението, че явлението не се среща в университета В замяна на това обаче почти две трети от анкетираните намират, че изпитите в Алма Матер се случва и да се купуват(съответно в средна степен - 13,2% и в малка степен - 49%).

◆ **неофициално плащане на пари на служители за уреждане вземането на изпит.** Сборът на отговорите за купуване на изпити чрез служители от администрацията (в голяма степен - 2,7%, в средна степен 19.9% и в малка степен 42,2%) само с една десета от пункта се отличава от рейтинга на преподавателите в анкетата.

◆ **оказване на натиск от преподаватели за закупуване на определени учебници и/или учебни помагала** - в голяма степен - 21,7%, в средна степен - 35,3%, в малка степен - 30% и 6% от отговорилите считат, че тази практика не е разпространена в Софийския университет.

◆ **сексуално изнудване от страна на преподаватели, за да се вземе изпит** - в голяма степен - 4,1%, в средна степен - 13,2%, в малка степен - 26%, не са разпространени - 34,8%, като специално тук заслужава да се отбележи високият процент отговори "не зная" или изобщо неотговорили - 22% от участвалите в анкетата.

◆ **несправедливо късане на студенти на изпит, с цел получаване на пари или подаръци** - в голяма степен - 7,5%, в средна степен - 23,7%, в малка степен - 33,6% и не са разпространени - 19%, като 16,3% от участниците в анкетата не знаят или отказват да отговорят на така зададения въпрос.

◆ **предлагане от студенти на пари или подаръци, за да се вземе изпит** - в голяма степен - 8,8%, в средна степен - 20,3%, в малка степен 39,3%, не са разпространени - 15,3% и "не знаят" или неотговорили - 16,3%.

◆ **използване на връзки и ходатайства, за да се вземе изпит** - в голяма степен - 30,1%, в средна степен - 28,7%, в малка степен - 23,3%, не са разпространени - 5,1% и "не знаят" или неотговорили - 12,8% от анкетираниите.

Запазва се и още една тенденция, регистрирана преди пет години - липсата на вяра, че нещо в системата може да бъде променено. 55,8% от студентите са убедени, че нищо не би се случило с уличеното в корупция длъжностно лице в Софийския университет. Като най-ефикасни мерки за противодействие на корупцията и двете групи анкетирани смятат, че това са широко огласяване на установените случаи на корупционно поведение и търсенето на строга наказателна отговорност.

Интерес представлява тяхното отношение към влиянието на ръста на заплатите на преподавателите и служителите върху нивата на корупционни прояви. 11,1% от студентите считат, че по-високите заплати ще се отразят позитивно и ще допринесат за намаляването на корупционните практики сред университетските среди. Нито един от изследваните преподаватели и служители обаче не е посочил евентуалното повишаване на заплатите като мярка с висока ефикасност. Това показва, че макар тази група изследвани лица да вижда ниските заплати като фактор за корупция, в същото време не счита, че увеличаването на заплатите ще рефлектира автоматично върху понижаването на корупционния индекс.

Интерес представляват оценките на изследваните лица за степента на разпространение на корупцията сред висшите учебни заведения в страната.

◆ Студентите считат, че **най-високи нива на корупция има в УНСС** – това се твърди от 70,1% от изследваните студенти. На второ място, но при несравнимо по-ниски стойности, студентите поставят СУ “Кл. Охридски” – само 4,9% е относителният дял на тези, които смятат това учебно заведение с най-висока корупция. На трето място по нива на корупция студентите поставят ТУ – 3,1%, на четвърто място – НБУ (сочи се от 2,1% от студентите).

◆ През погледа на преподавателите и служителите, тази класация изглежда почти идентична, но с малки различия. **Отново като учебно заведение с най-висока корупция се поставя УНСС** – 55,3% считат така; второто място се отсъжда на ЮЗУ – така мислят 3,0% от запитаните, а на трета позиция според преподавателите е СУ “Св. Кл. Охридски” – 2,1% от тази изследвана група го посочва.

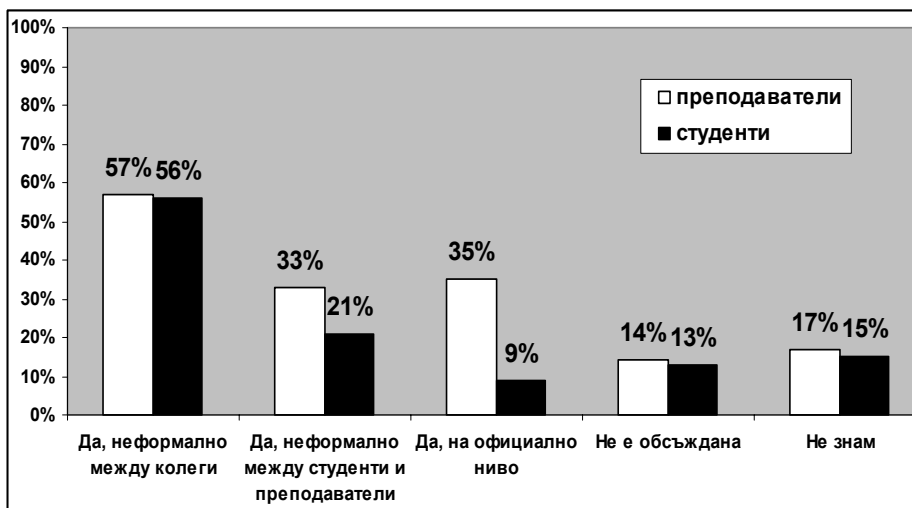
XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Представително за висшите училища в страната изследване на корупцията

Осъществено от Асоциация за социални изследвания и приложни изследователски практики през проведено през май и юни 2004 г сред преподаватели и студенти в 31 университета. Проучването цели да установи типология на основните корупционни практики в университетите.

➤ Има ли корупция във висшите училища?

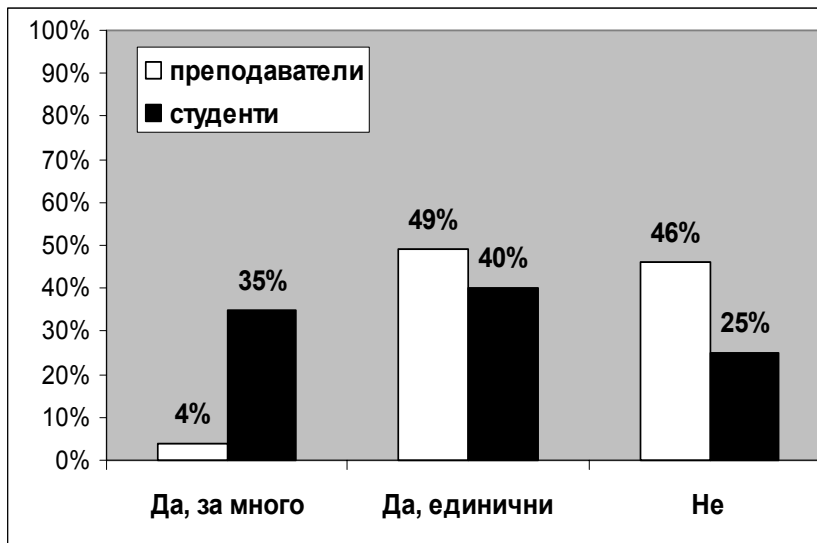
1.1. Обсъждане на темата “корупция”

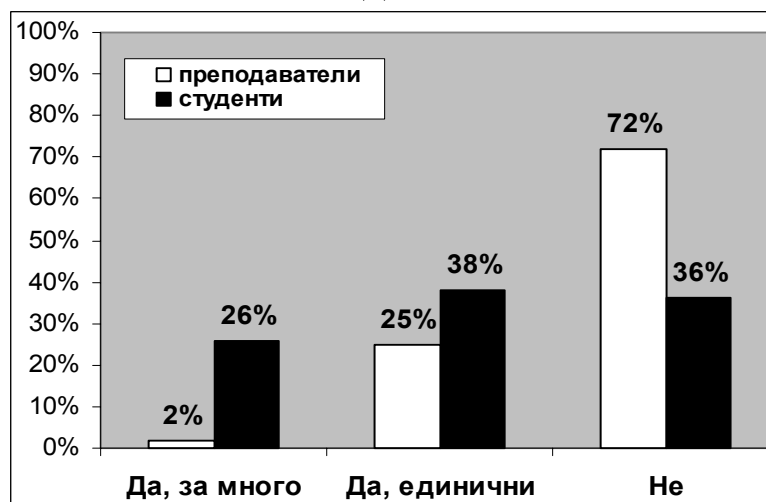
Данните категорично показват, че в българските висши училища корупцията е обичайна обсъждана тема – двама от всеки трима представители на академичната общност в България (независимо от коя страна на катедрата стоят) са наясно, че корупцията се обсъжда вътре в самия университет, сред самата колегия. Проблемът е **сериозен**, защото **неговото обсъждане става предимно неформално** – по коридори, кабинети, на кафе, като важното в случая е, че разговорите на тема “корупция” са предимно вътре във всяка от двете групи (за 57 на сто от преподавателите и за 56 на сто от студентите), но за сметка на много по-слабата комуникацията между тях.

➤ Профили на корупцията и типове корупционни практики

Чували ли сте за случаи на корупция във Вашия университет: ПРИ ВЗЕМАНЕ НА ИЗПИТИ?

Чували ли сте за случаи на корупция във Вашия университет: ПРИ ПРИЕМА НА СТУДЕНТИ?

Най-масова е **корупцията при взимане на изпити** по време на следването, сочат данните от изследването. Общо 75% от студентите са заявили, че са чували за подобни случаи - 40% за единични, 35% - за множество. Незаслужените оценки най-често се получават срещу пари - този механизъм се сочи като обичаен от 41% от студентите. Следва взимането на изпит срещу извършването на услуга (26%). Даването на скъпи подаръци се сочи като обичайна практика от 20% от анкетираните студенти, а 8,5% твърдят, че често изпити се взимат срещу секс.

Средната цена на изпит е 164 лева. Сумата е изчислена на базата на 28% от студентските отговори, а при останалите не е посочена цифра. Според 59 % от анкетираните подкупите са до 100 лв., следвани от суми от 100 до 200 лв. - 21%. 10% от анкетираните посочват суми от 250 до 500 лв., 4% - над този праг. **Най-високата посочена цена е 528 лв. ,а най-ниската - 87 лв.**

На второ място студентите посочват **корупционните практики при приема на студентите и прехвърлянето им между университети и специалности** - за такива случаи са чували общо 64% от анкетираните. Третата най-масова практика е **настаняването на общежития**.

Корупцията при **дипломиране** се оказва не особено голям проблем, като най-вероятната причина за това е, че основната част от корупционния натиск, както и голям дял от практикуването на корупцията се случват през цялото следване до дипломирането – още от входа на висшето училище, и през целия период на следването.

Според половината от студентите е честа или обичайна практиката **преподавател да включи свои книги като част от задължителната литература** по своя предмет и да задължава студентите да си закупят личен екземпляр, а само 12 на сто не са се сблъскали с тази порочна практика, която в принципа си е форма на корупция.

Изследователският екип дефинира и още един проблем: половината студенти разработват на свои колеги срещу заплащане курсови проекти, чертежи и прочие, като отново за половината от студентите това е обичайна или честа практика. Самите те обаче рядко възприемат това като нещо нередно, и второ, което е едновременно и резултат, и предпоставка на първото, то се превръща във форма на корупция, доколкото **разлага идеята за качество на образователния процес и неговите резултати**.

По-слабо разпространена е практиката преподавател да дава частни уроци на кандидат-студенти в университета, в който той преподава. На пръв поглед това няма нищо общо с корупция, а може да бъде и лесно оправдано с ниския материален статус на университетските преподаватели. Но всъщност подобни практики също могат да се причислят към корупционните, тъй като обезсмислят идеята за равни права и възможности за достъп до висше образование

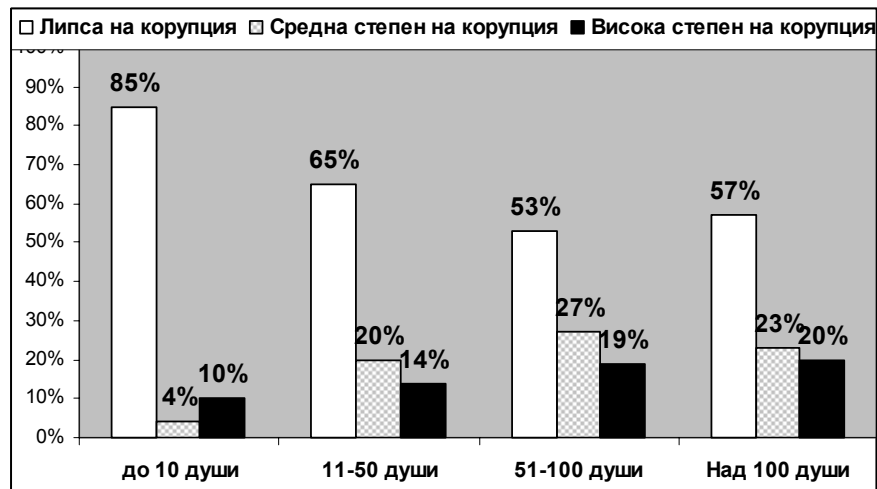
➤ **Фактори, оказващи влияние върху оценката за степента на разпространение на корупционните практики**

Сред факторите, оказващи влияние върху оценката за разпространението на корупция, се нареждат **големината на курса, наличието на ясни критерии за оценяване, текущият контрол и допитванията до студентите**.

Резултатите показват, че колкото по-малък е курсът, толкова повече студенти отговарят, че няма корупция.

От отговорилите, че курсът им е **до 10 души** студенти, 85 на сто твърдят, че няма корупция сред техните доценти и професори и само 10 на сто твърдят, че тя е висока. При отговорилите, че курсът им е **между 11 и 50 души** оценката за липса или минимална корупция се споделя от 65 на сто, а ако курсът е **над 50 души** тази оценка вече е в стойности между 53 (51-100 души) и 57 на сто (над 100). Забелязва се подобна структура и при оценката за степента на разпространеност на корупцията сред асистенти – 95 на сто от студентите с курс до 10 души твърдят, че няма корупция сред техните асистенти и този процент пада до 65 и 70 на сто при курсове съответно от 51 до 100 души и над 100.

Големина на курса и степен на разпространение на корупцията

Именно това определя и отчетените ниски нива на корупция в специалностите по изкуства и високи нива в инженерните специалности.

Според изследването специалностите с най-голям корупционен натиск са медицина и педагогика. Първата е свързана с жизнената стратегия и с големите очаквания на студентите, докато втората е на обратния полюс и за изучаващите я е по-важно да получат диплома.

По-малко от една трета от студентите са убедени в обективността на оценяването – това само по себе си е много сериозен проблем и най-малкото може да подхранва подозрения за корупция при оценяването сред останалите 70 на сто от студентите. Студентите по изкуствата най-често са отговаряли, че оценките им са обективни /44 на сто/, следвани от студентите от хуманитарните и от социалните науки - 43 на сто, математика и информатика – 38 на сто. Най-малък е процентът на далите този отговор сред студентите от природните науки – 22 на сто, следвани от медиците – 23 на сто, инженерите – 24 на сто.

Според изследователите университетът не е база за разпространение на корупцията толкова, колкото са специалностите, и за това няма съществена разлика между резултатите за университетите в София и в страната, както и по видове университети.

Един от основните изводи на изследването е, че има разминаване на мненията на студентите и преподавателите по редица важни въпроси, а това е индикатор за размиване на общественно-полезната публична цел на висшето образование и може да доведе до предефиниране на тази цел от гледна точка на личния интерес, т.е. да доведе до корупция.

Оказва се, че няма ясни критерии и процедури както за изискванията за изпитите, така и за проверяване на обективността на оценяването. Това е фактор, допринасящ за по-високата оценка на разпространеност на корупцията.

По-високите нива на толериране на корупция от страна на студентите, както и по-високата им субективна оценка за нейното разпространение в тяхното висше училище, водят до очакване на пазара на труда успехът да зависи по-малко от знания и умения по специалността и относително повече от други фактори.

xx

Социални корени на различните типове и форми на корупционни практики във висшите училища в България (типологически модел на характерните случаи и стратегия за противодействие)

Проектът е осъществен от Проектен консорциум между Фондация “Общности 2002” и Асоциация за социални изследвания и приложни изследователски практики; Център за либерални стратегии; Институт по социология, БАН; Дружество “Европейско право”.

Основният извод от проведеното изследване е, че **ако висшето образование у нас понастоящем губи своя специфичен характер на публична дейност, то това не е резултат от развитие на корупцията или лични злоупотреби, а обратното – специфичната институционална структура на образователната сфера е базисна предпоставка за развитие на корупцията.**

ПРЕДПОСТАВКИ ЗА ВЪЗНИКВАНЕ НА КОРУПЦИЯ.

От елитарно през годините на социализма (с брой на студентите около 86 000), висшето образование стана през 90-те години масово (поддържайки около 240 000 студента от 1995-1996 г. насам). Тази промяна в характера на достъпа до образование протече по-скоро спонтанно (а не толкова като преднамерено провеждана политика) в условията на драстично спадане на БВП и като следствие от това спад на дела, отделян в бюджета за висше образование. Намалването на разходите доведе до използването на масовия достъп до висше образование като спасителна мярка за неговото оцеляване.

Проучването показва, че корупционните практики са многообразни и широко-разпространени – те се разпростират на всички етапи на академичния живот от приема на студенти, до производството на академици и обхващат както учебния процес, така и поддържащите го административни и стопански дейности.

СЛЕДСТВИЯ

Корупцията разрушава гражданското общество

Кой е правият? Този, който взима парите и дава висока оценка без покритие, или този, който го прави, защото това е политика на университета? При провеждането на анкетите изследователите попадат на преподавател, който за последните 10 години не е написал оценка, различна от „отличен”. Но когато дадеш диплома без покритие на един студент, всъщност ти го правиш безработен. А след това цялото общество плаща за това под формата на данъци и никак не е странно, че българинът се чувства оправдан, когато не плаща налозите си. Истина е, че голяма част от хората, получили дипломи без покритие, след това започват работа – като лекари, учители, полицаи... И тогава българинът плаща втори път – под формата на подкупи за по-добро лечение, частни уроци, охрана.

Това налага и един от основните изводи – корупцията във ВУЗ е деструктивна за цялото общество.

Корупцията нарушава човешките права

В голямата си част студентите се стремят да получат качествено образование. Но как да стане това, когато всички получават еднакви оценки? Т.е. унищожена е възможността да изпъкнеш, да видиш как си поставен на фона на останалите колеги. Обезсмисля се ученето на предела на възможностите. Издаването на дипломи нарушава правата на студентите, нарушава изконното право на равенство между тях. Голямата част от участниците в корупционни практики не само не се срамуват от това, но дори го правят с гордост, показват данните.

Основно твърдение на доклада е, че **корупцията не се свежда само до подкупите**. И докато така се мисли за явлението, няма да се намери ефективен механизъм за противодействието му. Структурните условия пораждаат повсеместна корупция, а не хората. За това за корупцията в системата на ВУЗ трябва да спре да се мисли като за престъпление и да се проникне отвъд всичко онова, което деструктира академичния живот.

От екипа, провел изследването, отграничават три причини за наличието на корупция в системата на ВУЗ и съответно механизмите за противодействие:

1. Несъвършената законова рамка. В рамките на Закона за висшето образование няма връзка между потребностите на обществото и това, което се предлага в университетите. Не са създадени възможности за поддържане на качеството на образованието. Законът им го вмениява, но само толкова. Образованието по закон е държавно, а ключовата дума е „държавна” поръчка, с което се разрушава връзката между обществото и образованието. Студентът трябва да се изведе от наложената му позиция на „държавна бройка” и да се превърне в реален, равнопоставен юридически субект.

2. Механизмите на финансиране. Парите са малко, а съществува и проблем при усвояването им. Отпусканото финансиране е ориентирано към поддържане, а не към развитие на системата. Не са изградени механизми за отчетност. При липсата на прозрачност е невъзможно да се провежда политика срещу корупцията. Тези механизми не създават условия за конкуренция както между университетите, така и вътре в самите тях.

3. Вътрешни правилници на университетите. Изследването показва, че не функционира механизъм, който да гарантира управлението на качеството. Необходима е публичност и общодостъпност на информацията за това, какво се случва в университета. Личната и безконтролна власт на ректора или академичните съвети трябва да бъде ограничена.

За да се противодейства ефективно на корупцията в системата на ВУЗ обаче е необходима и силна политическа воля, каквато до момента не съществува, констатират изследователите.

РЕАЛНАТА КОРУПЦИЯ

През годините допълнително информация за развитието на корупционните практики в българските университети дават основно медиите. Редица журналистически разследвания осветляват различни механизми за злоупотреби и изнасят на показ реални данни за корупцията в системата

Корупцията в системата на висшето образование бива два вида: "малка" корупция тип "давам, за да ми дадеш". Най-често този тип практики се асоциират с купуването на изпити, стаи в общежития, учебници. Тя е и най-коментираната в студентските среди. Нейният обхват е сравнително малък, а финансовите измерения - незначителни. Трудно е подобен тип корупционни отношения да бъдат масово разпространени, поради прекалената публичност, на която са изложени. По неофициални оценки на редица неправителствени организации този тип корупция засяга максимум 10% от студентите в България. "Малката" корупция оказва изключително негативно влияние върху цялото общество - тя убива равния шанс в живота и вмения у младите хора увереността, че постигането на личен успехи е възможно само по "втория" начин. Живеейки и съобразявайки се с правилата на корупционната среда в продължение на няколко години, студентите пренасят нейните основни белези и в реалния живот - в професионалната сфера, в семейството, в отношението си към държавата.

Вторият тип - "голямата" корупция остава встрани от общественото внимание години наред. В нея същностна роля играят ръководствата на университетите. Този тип корупционни практики се характеризират с мащабни финансови злоупотреби чрез нелегитимни звена за обучение, издаване на незаконни дипломи, платено обучение в неакредитирани специалности и т.н. Годишно милиони левове потъват в нечий джоб, срещу измамната услуга, наречена "висше образование". Тази корупция съществува и благодарение на съзнание на българското семейство, наследено от векове, което схваща образованието като една от най-важните ценности и е готово на всяка цена и при всякакви условия да получи това образование. "Голямата" корупция се осъществява с негласната протекция на държавата. Без нейното "мълчаливо" съгласие не би могла да се разгърне мрежата от параобразователни институции в България, които продават ненужни луксозни хартийки, маскирани като "дипломи".

Кои са най-разпространените форми на "малката" корупция?

- **Купуването на изпити**

За последните 5 години има едва 3 случая на задържани с подкуп преподаватели.

През 1999 г. ръководителят на катедра "Международни икономически отношения" във Варненския икономически университет доц. д-р Валентин Бонев е уличен във взимане на подкуп в размер на 210 000 стари лева. Той е задържан в момент на провеждане на изпит по международни икономически отношения, където получава седем студентски, за да им постави тройка без да изпитва. При последвалият обиск у преподавателя са открити още 500 хил. лв. и 110 DM. Година по-късно съдът го намира за виновен за изнудване на

студентите си и го осъжда на 18 месеца условно. Дадените от студенти показания разкриват схемата на изнудването - доцентът късал явилите се на изпит, а след това им предлагал да "оправят нещата". Това е първият случай на присъда за корупция в системата на висшето образование.

Отново през 1999 г. е арестуван и главен асистент Христо Христов от Химическия факултет на университета "Епископ Константин Преславски" в Шумен при получаване подкуп от 300 долара от студент, скъсан преди това на изпит. Заедно с него е арестуван и студент-петокурсник, който се явявал посредникът при продажбата на оценки. При обиск в дома на преподавателя са открити над 15 милиона стари лева - в пликове по 300, 600 и 1000 долара. Обвинението, повдигнато срещу асистента е по чл. 302 от Наказателния кодекс за получаване на подкуп при използване на служебното си положение. Три години по-късно след многократни отлагания на процеса Окръжният съд в Шумен постановява четири години затвор за подкупния преподавател. Присъдата е обжалвана и след още две години - през есента на 2004 Върховният касационен съд окончателно я потвърждава. Освен това съдът забранява на Христов да заема ръководна длъжност и да преподава през следващите 5 години.

Така след 5 години протакане и обжалване е факт първата ефективна присъда за подкуп в системата на висшето образование.

В края на 2002 г. по сигнал на студент е задържан главен асистент Борис Дяков, преподавател във Варненски технически университет. Той поискал 20 лева за да постави добра оценка по машинно чертане. Полицаяте оказват съдействие на студента и му дават белязани пари. В последствие при обиска у асистента е намерена друга студентска книжка със 160 лева и 20 долара. Те били поискани, за да "уреди" оценка на друг студент. Три месеца след акцията Варненският окръжен съд го признава за виновен за взимане на подкупи от двама студенти и отсъжда 3-годишна условна присъда с 5 години изпитателен срок и 3 години без право да преподава и да заема ръководни длъжности.

През 1998 г. гръцки студенти подават сигнал за корупция в катедра "Акушерство и гинекология" в Тракийски университет - Стара Загора. Двама преподаватели искат по 600 долара подкуп за уговорен изпит. Те са задържани от полицията с белязаните пари и срещу тях е заведено следствено дело по чл. 301 от НК за получаване на подкуп. На вътрешно заседание на факултативният съвет на Медицинския факултет на университета обаче техни колеги отказват да ги отстранят от длъжност. Отправено е искане студентите да бъдат наказани, тъй като с жалбите си уронили престижа на ВУЗ-а. Шест месеца по-късно проверката приключва и обвиненията в корупция не са доказани.

2000: Изнудват чуждестранни студенти

Представителното проучване на проблемите на чуждестранните студенти в България, поръчано от български студентски съюз показва, че те са системно изнудвани от преподавателите. 80 на сто от анкетираните 360 младежи посочват, че професорите и доцентите в техния ВУЗ взимат подкупи. Същевременно 26 на сто признават, че са си купували изпити.

В края на 2004 г. ректорът на Шуменския университет обяви, че преподавател е поискал 50 лева, за да напише четворка на изпит по "творческа дисциплина". Не е ясно обаче какви последици ще понесе подкупният преподавател.

Характерна практика е корупционни скандали да бъдат решавани вътре в университета, без изобщо да им се дава гласност. Обикновено те приключват негативно за студента и за това и не е странно, че значителна част от младежите предпочитат да плащат за изпити, отколкото да сигнализират.

Истината е, че университетската администрация не желае да събира информация и да прави проверки по сигнали, които биха засегнали нечий авторитет - на преподавател, факултет, дори и на самото висше учебно заведение. За това засегнатите предпочитат да представят случаите на корупция като слухове без доказателства.

▪ **Рушвет за стая в Студентски град**

Тази практика е характерна преди всичко за големите университетски центрове и най-вече София. Причината е икономическа - цените на свободните наеми са в пъти по високи от тези в общежитието. Същевременно това е и една от най-често коментираните в медиите корупционни схеми. Обикновено интересът е свързан с поредните кампании по настанявания в началото на всяка учебна година.

Цената на леглото остава и една от най-постоянните във времето. Най-общо са известни два механизма да си платиш:

- директно на служител на ВУЗ-а (домакинка или служител от комисиите по социално-битови въпроси) - тогава цената е 150 лева;
- чрез посредник - тогава цената се вдига двойно - 300 лева, от които половината задържа посредника, останалата отива за съответния служител.

Сумата се плаща еднократно, при настаняването, след което се плащат редовно обичайните тарифи, определени за редовно настанените студенти.

▪ **Задължителни учебници**

Няколко случая добиват известност, но с тях се обемат всички трикове за допълнително набавяне на средства:

- в Икономически университет - Варна за изпит по социално осигуряване всички трябвало се явят с книга, в края на която били **публикувани тестове**. Преподавателят категорично отказвал да допуска с ксерокопия - ценните листи трябвало задължително да бъдат откъснати от учебника;
- друг разпространен "трик" е **преиздаването на учебници с малки корекции** преди самия изпит. В УНСС доцент по счетоводство разрешавал книгата му да се ползва на изпита, като непременно задавал въпрос от "коригирания" материал;
- заверка на семестър само срещу показан **учебник с автограф**. Преподавател по финанси от свищовската академия "Д. А. Ценов", давал изпит само срещу показан учебник. За да

предотврати ползването на един и същи учебник от няколко души, преподавателят го подписвал.

▪ Дарения

Тази практика е много разпространена отвъд океана - заможни родители правят дарения на реномирани университети, а в отплата децата им се ползват с привилегии по време на обучението. Дарените пари отиват за поддръжка на университетската база.

От няколко години тази практика започва да се прилага и у нас. Но както всичко останало, на местна почва тя добива някои качествени изменения. Вместо за общото благо на ВУЗ-а, тези пари подхранват частното благо на определени академични дейци. Това са схеми на т.нар. "легална" корупция.

Една от най-разпространените практики на принудително събиране на дарения е при прехвърлянето на студенти от едно учебно заведение в друго. Практиката показва, че това е един от начините неуспели кандидат-студенти в крайна сметка да успеят да влезнат в желаната специалност в реномиран университет. Най-популярна е Медицинска академия в София. Там се прилага следната схема: студентите, провалили се на кандидатстудентски изпити, чрез посреднически фирми заминават да учат в медицински университети в съседни държави - Украйна, Молдова, Македония или Румъния. Там те като чуждестранни студенти не държат приемни изпити и заплащат такса, която в зависимост от специалността варира между 1000 и 2500 евро. Година по-късно се завръщат в София, подават молба до ректора на МА за прехвърляне и стават студенти тук. На родна земя обаче продължава практиката "плащаш-учиш": т напр. в стоматологичния факултет е основано сдружение с името "Стомарт 21". През 2002 г. студентите по стоматология, идващи от чужбина, са дарявали на "Стомарт 21" чрез договор за спонсорство по 7500 лв., а през 2003 - по 6500 лв.

5000 лева даряват желаещите да учат в Университета по архитектура, строителство и геодезия в специалности, които вече са си запълнили бройката.

Двойно по-малка е тарифата за прехвърляне в Университета за национално и световно стопанство. При положение, че идваш т друг ВУЗ плащаш 3000 лева. Ако пък искаш просто да се прехвърлиш от някой от факултетите в университета - майка - дарението е около 600 лв.

Често под формата на дарение се прикриват незаконно въведени такси - описана е подобна схема, свързана с обучение, осъществявано от Шуменски университет.

▪ Корупция при "входа" на ВУЗ

По неофициални данни на различни обществени организации разходите на домакинствата за частни уроци на учениците при кандидатстване в учебни заведения надхвърлят 38 % от

общите разходи на държавния бюджет за сектора на образованието². Основно с тези пари се захранва сивата икономика. Освен че запълват празнините на средното образование и дават по-голяма увереност у кандидат-студентите, частните уроци могат да бъдат и сигурен вход за университета. А цената е - таксата за курса. По непотвърдена информация тя варира от 300 лева, за по-малките ВУЗ, до 500 долара/евро за големите столични университети.

Целогодишни курсове: Веднъж (в определени случаи и два пъти) седмично в рамките на учебната година, предхождаща кандидатстването, преподаватели дават частни уроци по предмета, по който са специалисти. Курсът се води само от един преподавател.

Интензивните курсове обикновено са два до три месеца преди изпита, в рамките на до две седмици. Те се водят от много преподаватели, които обикновено диктуват готови разработки.

Методите за корупция са следните:

- **Преподаватели участват в комисиите, формулиращи изпитните теми.** В такива случаи се дава определен набор от теми, върху които кандидатите се подготвят. С въвеждането на тестовото изпитване в някои ВУЗ се превърна в практика тестовите варианти да се изнасят до няколко дни преди изпита.
- **Преподавателите са в изпитните комисии, които оценяват работите на кандидат-студентите.** В студентските среди често се коментират случаи на специфично "маркиране" на изпитните работи - чрез "ключови изречения" или символи;
- **Преподавателите са квестори по време на изпит.** В такива случаи просто си "затварят очите" пред разработените въпроси, от които кандидат-студента преписва.

До момента няма доказан случай на предварително изнесени изпитни въпроси. Факт е обаче, че през последните няколко години са засечени редица случаи на изнесени правилно решени задачи, минути след началото на студентския изпит. Всяка година в медиите се появяват информации за темите, които ще се паднат на големите кандидат-студентски изпити. В някои случаи прогнозите се оказват верни.

Няма официални данни и колко струва предварителното "информирание" за изпитната тема. Преучване на екип на НМОСИР установи, че и в този "бизнес" действат посредници - цената им е 200 лева, за да споделят информацията си.

Практиката за даване на частни уроци не е незаконна. Тя може да попадне под ударите на Закона единствено в случаите, в които получените от преподаватели доходи не са официално декларирани.

▪ **Фалшификации**

В тази категория попадат всички форми на **фалшифициране на учебния процес**.

² Преглед на публичните разходи: Образованието-състояние, проблеми и възможности, Дирекция "Бюджет", Отдел "Микроикономически анализи", Министерство на финансите, 2004 г.

Шарени обяви *"изработване на курсови и дипломни работи"* са неизменна част от пейзажа на университетите вече няколко години. Безпроблемно бизнесът си върви както покрай академичните центрове, така и вътре в самите университети. Десетки сайтове рекламират същата дейност и в интернет.

Според огласени в медиите данни цената на курсовите работи варира от 5 лева (за готова тема), до 100-200 лева за разработване на конкретен специфичен въпрос. От 500 нагоре тръгва цената за дипломните работи, и стига до 1000. Обикновено готовият продукт се представя в срок от един месец, а плащането става на части. Има и експресни поръчки.

Не е ясно какви лица се крият зад въпросните *"образователни"* фирми. Според преподаватели обаче е голяма вероятността в тях да са намесени служители на университетите - административен персонал или асистенти. Те осигуряват търговския материал - или директно се изнасят готови курсови и дипломни работи, които се съхраняват в архивите на ВУЗ-а, или пък такива се разработват.

От около година бизнесът се разширява и фирмите започват да предлагат и изготвяне на докторски дисертации, като цената достига до 3000 лева.

През последните 10 години у нас се утвърди статута на *"заемния"* студент - това са студенти, които се явяват на изпити, вместо техни колеги - както на кандидат-студентски, така и по време на следването. Цените варират според резултата - от 100 до 1000 лева.

"Голямата" корупция си има предистория. Особено безконтролно тя се разрази в периода 1999 - 2003 г.

ПРЕДПОСТАВКИТЕ

През март 1999 г. Народното събрание приема предложението на Комисията по образование да бъде закрит един от първите частни университети в България - Славянски университет.

Тъкмо неговото закриване постави началото на срещането на образователните пирамиди с държавните ВУЗ - за да доучат студентите на закрития университет, няколко университета разкриха изнесени обучения из цялата страна. Те удължиха списъка на вече съществуващи филиалчета и факултетчета, с които новият Закон за висше образование на практика не можа да се справи. Едни и същи преподаватели попълниха по няколко академични форума, за да се вкарат в норматив въпросните изнесени обучения.

След спорове, забрани и прехвърляния вече е забравено кой как е приел и изучил студентите си, кой има право на това и кой се е възползвал от ситуацията.

Славянски университет, едно от първите частни висши учебни заведения в България, приема първият випуск студенти през 1995 г. Още на следващата година обаче започват неуредиците. През 1996 г. кабинетът Виденов решава да определи нулев прием за вуза, но след това отменя решението. През 1997 г. Университета приема повече студенти от определената му от кабинета Софийански бройка. На следващата година отново е обявен нулев прием до решаване на проблемите между ръководството, но и тогава са приети над 1000 души.

Предложението за закриване на Славянски факултет е внесено в парламентарната Комисия по образование и наука на 24 февруари 1999 г. от Министерски съвет. Причините са:

- липсва правилник за устройството и дейността на висшето училище, съгласно чл. 37 и § 17 на ЗВО;
- провеждани са общи събрания и избори за ръководни органи в нарушение на изискванията на чл.27, 28 и 29 на ЗВО;
- на 8 май 1996 г. и на 10 май 1996 г. са проведени две различни общи събрания, на които за ректори са избрани съответно проф. Захари Захариев и проф. Илия Конев. От този момент Славянският университет на практика има две ръководни структури, избрани от различни групи преподаватели с присвоени права на общо събрание по смисъла на ЗВО;

В резултат се създават две администрации с две различни адресни регистрации, които организират две различни кандидат-студентски кампании. Това води до:

- два различни по съдържание кандидат-студентски справочника;
- двоен прием на документи от кандидатите по различаващи се съществено по брой и название специалности;
- две изпитни сесии при различни процедури и начин на класиране, част от които в нарушение на държавните изисквания;
- дублирани комисии за провеждане на изпитите, за класиране и прием на студентите;
- двойно класиране и дублирано записване на класиралите се в грубо нарушение на Решение № 557 на Министерския съвет.

Съгласно решение на Софийски градски съд, потвърдено и от Върховния административен съд, легитимен ректор на Славянския университет е **проф. Кръстьо Горанов**, избран на 11 ноември 1996 г. След тази дата обаче са проведени незаконни общи събрания, на които за ректори се избират последователно Михаил Петров, Евгени Александров и Никола Великов. Така при липсата на правилник за дейността на университета и неуредиците около легитимното ръководство са създадени редица филиали и колежи - в Перник, Плевен, Пловдив, Смолян и Казанлък. В нарушение на определения му от правителството максимален прием Славянски университет приема 3371 студенти над определената бройка. Извършената по нареждане на главния прокурор на Република България проверка констатира **колосални финансови злоупотреби**.

Схемата е следната: зад името "Славянски университет" се крият **два самостоятелни правни субекти**, две независими едно от друго юридически лица. Едната част, Славянски университет с 2 факултета открива банкова сметка на името на Славянски университет, а другата част, Славянски университет с 8 факултета е използвала банковата сметка на **сдружението с нестопанска цел "Славянски университет"**, регистрирано от **професор Захари Захариев**.

Разследването установява, че за периода от 1995 до 1998 г. спрямо броя на студентите трябва да е събрана сумата от 1 млрд. 366 млн. стари лева, а е събрана сума от 1 млрд. 046 млн. лева, т.е. липсват **документи за сумата от 319 млн. лева**. За постъпилите суми по сметката на сдружение "Славянски университет" в размер на 532 млн. лева, не е установено дали са изразходвани за дейността на Славянския университет.

Заради системните нарушения на Закона за висшето образование и други закони на страната, на 10 март 1999 г. Народното събрание закрива Славянския университет. "За" гласуват 130 народни представители, против - 88, 7 се въздържат. Взето е решение студентите да продължат обучението си в други ВУЗ между които Софийски, Пловдивски, Нов български, Шуменски, Стопанската академия в Свищов, Бургаски свободен. Решението за закриване на ВУЗ-а е подкрепено от Съвета на ректорите.

Закриването на университета е съпроводено с грандиозен скандал както в Парламента, така и в студентската общност. Обвиненията на опозицията, че правителството води антиславянска и антиевропейска политика са подплатени с масови протести на студенти от закрития ВУЗ, изнесли се на палатков лагер пред Народното събрание. Освен това са събрани 10 000 подписа в защита на университета. Въпреки декларираната мащабност на протеста, гражданският натиск се оказва много слаб. И така 10 160 студенти започват да си търсят ново училище.

Тогава машината за пари завърта и последният си оборот - за да получи документ, с който да се запише в друго висше училище, всеки студенти трябва да плати по 22 хил. лв. За академична справка. За да спре поредният рекет правителството приема наредба, според която ако такава им бъде отказана или нямат възможност да платят сумата, младежите могат да покажат само студентската си книжка.

При закриването на университета негов ректор е проф. Никола Великов. На митинг-шествие в подкрепа на филиала в Смолян той заявява: **"Битката е загубена, но войната - не!"**

Кой е професор Захари Захариев?

Роден през 1949 г. по образование - историк. По настоящем - Член на Висшия съвет на Българската социалистическа партия - член на Комисията по програмното и идейно развитие на БСП и член на Комисията по външна политика и международните връзки на БСП.

Иначе професионалната му кариера е многопосочна и повече от любопитна.

В началото на 90-те години проф. Захариев става член на Съвета на директорите на банка "Славяни" (неин основател е Георги Агафонов). През 1997 г. банката е обявена в несъстоятелност и обвинена, че през нея са източени близо 10 милиона долара.

Паралелно с bankerството проф. Захариев е и депутат в 36-ото Народно събрание. Именно при мандата на Виденовото правителство се учредява и Славянски университет, а професорът дори за кратко е негов ректор. През 1999 г. с решение на Народното събрание университетът е закрит. Говори се, че под негов натиск депутатите решават студентите на закрития ВУЗ да продължат обучението си в други държавни висши училища.

Освен това проф. Захариев е член на асоциация за приятелство "България-Ирак", чийто председател е Иван Славков, и е председател на Федерацията за приятелство с народите на Русия и ОНД. Последната е учредена през 1990 г. като сдружение с идеална цел – независима, доброволна, нестопанска, нерелигиозна, неполитическа, изградена на широка обществена основа, неправителствена организация. Нейна главна цел е да допринася за връзките с Русия и другите страни на ОНД и Прибалтика във всички сфери на общественото развитие и да съдейства за културното, научното и икономическото сътрудничество.

През 1998 г., в разгара на административните неуредици в Славянски университет проф. Захариев демонстративно "изхвърля с ритници и юмруци" от пресконференция председателя на Студентския съвет Йордан Топалов, наричайки го „лайно мръсно“.

Проф. Захари Захариев постоянно се забърква в сериозни скандали. През 2002 г. Върховният административен съд отхвърли претенциите му върху собствеността на бившия Дом на българо-съветската дружба на бул. "Евлоги Георгиев" 169 в София, който федерацията му ползва от години без да има право.

В началото на 2004 г. иракския вестник "Ал Мада" разкрива списъци на личности и организации, които са получавали петрол от Садам Хюсеин срещу политическа подкрепа. Сред тях е изброена и Българската социалистическа партия.

На 29 януари 2004 лидерът на БСП Сергей Станишев обяви, че проф. Захари Захариев е осъществявал търговска дейност в Ирак. Той е подписвал договори с иракската петролна компания в качеството си на служител на българската фирма "Машиноекспорт" (собственост на медийния магнат Петър Манджуков), която през декември 2001 г. е получила лиценз от ООН за осъществяване на сделки по програмата "петрол срещу храни".

ВОЙНАТА

Въпреки решението студентите на Славянски университет да продължат обучението си в 8 други ВУЗ, част от тях отказват да ги приемат с мотива, че "не са държали тежкия приеман изпит на колегите си". Как се разпределят студентите?

Нов български университет изявява готовност да приеме целия факултет за правни и политически науки - за целта е създаден факултет "Бивш славянски университет", където правото е само програма, няма собствен преподавателски състав, а лекциите се водят от преподавателите на НБУ.

Последните студенти от това звено получават дипломите си през 2003 г. и то е закрито.

Около 600 студенти от филиала в Плевен са прехвърлени във филиала на Великотърновския университет в същия град. Студенти са приети във филиали на Пловдивския университет "Паисий Хилендарски" и т.н.

РУСКА ВРЪЗКА

През юли 1999 г. в Пловдивският факултет на Славянски университет е извършена смяна на ръководството. Свикано е общо събрание, на което от София пристига и ректорът проф. Никола Великов. Според отстранения декан проф. Русин Донев причината е сума от 150-200 хиляди лева нови пари, които трябва да се източат. За целта ръководството на Славянски университет подготвя пререгистрацията му **като търговско дружество** с предмет на дейност "*обучение на студенти*".

През 1999 г. "**Славянска култура и образование**" ООД, **представявано от проф. Никола Великов** започва приема на задочни студенти от името на **Московския международен славянски университет**. Обучаващите се са със статут на международни студенти, а от ръководството обещаваат, че дипломите им са международно признати. Лекциите са през почивните дни, а таксата е 300 лв.

През 2000 г. отново "**Славянска култура и образование**" ООД започва прием на студенти в София, Пловдив, Сандански, Казанлък и Кърджали. Дипломите се издават от името на **Киевския славистичен университет**, по силата на договор за франчайзинг, но преподавателите са предимно български доценти и професори. Таксата отново е 300 лева на семестър.

Именно Киевския университет е наследникът на Пловдивския филиал на закрития Славянски университет. През 2003 година се дипломират и последните студенти от випуска на закрития ВУЗ. Година по-рано става ясно, че дипломите им няма да бъдат признати в България. Проблемът е решен чрез договаряне с Великотърновския университет. Разследване на пловдивски журналисти³ открива, че по това време около 200 "киевски" студенти държат приравнителни изпити и ще бъдат готови да се явят на държавни изпити през първата лятна сесия. **Приравняването**, според източник отвътре, **струва около 200 лева**. Дипломите, които младите специалисти ще получат, няма да отразят факта, че във ВТУ те само са "доучвани".

³ В. Марица, 30.05.2003, " Има ли образователни ментета в Пловдив "

През 2003 г. в Националната агенция по оценяване и акредитация са подадени документи за регистриране на Български Славянски университет "Иван Вазов", с ректор проф. Никола Великов. Вузът има намерение да реализира прием още същата година, ако получи акредитация. Очаква се централата да е в София. За целта са закупени 2 етажа от базата на Полувисшия железопътен институт. През юни 2003 г. проектът е отхвърлен заради "сериозни пропуски". Очевидно те вече са запълнени, защото през септември 2004 г. Български Славянски университет "Иван Вазов" отново подава заявка за акредитация.

BOGUS UNIVERSITY

Под фабриките за дипломи ("diploma mill") или по-точно фиктивните университети ("bogus university") се имат в предвид институции, които предлагат висше образование срещу заплащане, без да са акредитирани и без да осигуряват реално обучение. В САЩ те попадат под ударите на закона. Нещо повече - притежателите на такива дипломи също се преследват от властите, тъй като представляват опасност за обществото. В Европа този феномен е почти непознат. България прибави собствена разновидност на тези институции - държавните университети са техни създатели, а държавата е безучастен наблюдател на проспериращата им дейност.

Доходите на американските университети-ментета са няколко милиона долара годишно. Тарифите за документ за завършено образование варират между 600 и 3500 долара. Освен диплома клиентите могат да си поръчат и академични справки с оценки по избор. Във Великобритания набавянето на диплома отнема пет минути ровене в Интернет. Бакалавърската степен струва 200 лири. От скоро във Великобритания действа системата *Q Check*. В нея са събрани данни за 170 университета и колежа на територията на Англия, Шотландия, Уелс и Северна Ирландия. Така всеки един работодател може да провери образователния статус на своите служители.

Факт е, че години наред хиляди студенти получават дипломи от незаконни университетски центрове. Въпреки многобройните сигнали, реакция на министерството няма - не са направени проверки, няма финансови ревизии, не са сигнализирани прокуратурата и икономическа полиция. През тези "тъмни" години с пълна сила се завърта печатницата за дипломи, а с право може да се твърди, че някои български университети изпълняват ролята на супермаркети, в които всеки може да си напазува висше образование. Всеизвестна е максимата, че корупцията е като любовта - за да процъфтява трябва да има двама. Незаконните филиали са едно от реалните доказателства за това - от тях полза имат всички - и ръководството на ВУЗ и желаещите да получат диплома.

Според действащия през 1999 г. Закон за висше образование подобни центрове се разкриват с решение на Министерски съвет, след като получат положителна оценка от Националната агенция за оценяване и акредитация. Тази практика почти не се спазва, най-вече поради опита, натрупан около закриването на Славянския университет през 1999 г. Покрай разигралата се драма няколко големи университета разкриха свои филиали в различни градове на страната, за да доучат "славянските" студенти. През 2003 трябва да завърши и последният випуск. През това време обаче в тези центрове тече с пълна сила прием на студенти, които получават дипломи от университета-майка. Срещу семестриални такси от средно 200 лв.

Така е до лятото на 2003 г., когато група народни представители от различни политически сили сезират Комисията по корупция към Народното събрание за незаконната дейност на т.нар. центрове за изнесено обучение на един от най-големите ВУЗ в България - университетът "Св. Кирил и Методий" във Велико Търново.

КАК ЗАПОЧВА ВСИЧКО?

През 1999 г. се провеждат избори за ректор на Великотърновския университет. Избран е професор Иван Харалампиев. По същото време, с решение на Народното събрание е закрит Славянския университет. С мотива да поемат дообучението на студентите започва реализацията на програма за създаване на филиали в няколко градове в страната. Мотивите са благородни - дава се възможност на желаещите да получат висше образование, но с ниски доходи. Да се обучават и същевременно да спестят значителни разходи по квартири, пътувания и т.н. А и предлаганото изнесено (дистанционно) обучение не е незаконно - то си е разновидност на задочното. Може би с това са се аргументирали и служителите от МОН, които издават разрешение за откриване на филиали - педагогически колежи в Плевен и Враца.

Още през лятото на 2000 година от Министерство на образованието установяват, че ВТУ приема незаконно студенти в центъра за обучение в София. Проверка на медиите показва, че там се записват както висшисти, така и кандидати със средно образование, макар че от ръководството на ВУЗ-а твърдят, че се предлагат само следдипломни квалификации. Срещу 153 лв. на семестър всеки може да получи диплом за бакалавър от името на ВТУ. Законът не позволява на министерството да санкционира дейността на университета, но заплашват да намалят държавната субсидия⁴.

В началото на учебната 2002 г. от ръководството официално съобщават, че обучението започва в 6 града - централния Велико Търново и други 5 университетски филиала. Към този момент обаче има само три законни структури централната и два педагогически колежа в Плевен и Враца.

Кои са останалите?

Във филиала в Добрич се извършва само платено обучение в магистърски програми. Обучението е задочно, а цената варира от 190 до 225 лева.

Софийският филиал, създаден за да поеме студентите на Славянския университет, също предлага магистърски програми, но се извършва и отделен прием в бакалавърски. Най-ниската семестриална такса е 360 лв. за редовно и 180 лв. за задочно обучение.

Третият е "Балкански етнически център в Ловеч", който по силата на договор обучава студенти от ромски произход.

Отделно от министерството пък съобщават, че има подадени сигнали за учебни центрове на ВУЗ-а, приемащи студенти в Пазарджик и Бургас. Журналисти от Пловдив пък информират за още един филиал в града под тепетата.

Скандалът

⁴ В. Труд, 30.08.2000, Университет приема студенти незаконно

През пролетта на 2003 г. отново се заговаря за ВТУ - тогава в медиите излизат подробни материали, доказващи просперирация бизнес на управниците на институцията. Обучението на студенти се извършва в градовете София, Пловдив, Русе, Добрич, Стара Загора, Казанлък, Хасково, Кърджали, Първомай, Сливен, Шумен, Ловеч, Благоевград, Дупница, Нова Загора и др. в обслужващи звена, условно наречени "центрове". За целта са създадени частни дружества - най-често ООД, които се явяват посредници. Т.е. чрез договори с ръководството на ВТУ, представлявано от ректора, са им делегирани права да извършват обучение на студенти. ВТУ поема задължението да представи учебни планове за бакалавърско и магистърско обучение, както и списък на преподаватели, което ще изнасят лекции. ООД-то от своя страна заплаща командировъчните и хонорарите на преподавателите и привежда между 20 и 30% от семестриалните такси на сметката на университета. Таксите са между 180 и 210 лева на семестър.

Студентите в тези центрове подписват договор с Ректора на ВТУ, който им гарантира издаване на легитимни държавни дипломи за висше образование. И започват да си плащат таксите. Но не по сметката на ВУЗ-а, а по частните сметки на посредниците. Според изнесени документи само за учебната 2002/03 г. в тези "центрове за изнесено обучение" са приети общо 5100 студенти, а общият брой на всички обучавани по този начин студенти надвишава 13 000. При средна годишна такса от 400 лв. е лесно да се пресметне, че през частните сметки се превъртат 5 200 000 /пет милиона и двеста хиляди/ лв. От тях за университета отиват по малко от милион. Всичко останало потъва в нечий джоб. Изнесените факти показват, че от схемата се облагодетелстват висши ръководители на ВУЗ-а, начело с ректора.

По смисъла на ЗВО учебни центрове са обслужващи звена. В тях могат да се водят само квалификационни курсове, които осигуряват сертификати за квалификация. Центровете не могат да дават диплома за нито една от степените на висше образование - специалист, бакалавър, магистър и доктор, а осигуряват само сертификати за квалификация.

Най-сериозната измама е в София. Обучението минава през сдружение "Балкански университет за дистанционно обучение" (БУДО). В управлението му влиза Стоян Панайотов Буров, заместник-ректор по учебната дейност на ВТУ. Обучението се извършва в центъра на ВТУ, създаден през 1999 г. за да поеме студентите от закрития Славянски университет. На теория за последните 4 години броят им трябва да намалява, на практика обаче той нараства и към 2003 г. студентите вече са около 7000. Освен в магистърски програми се приема и бакалаври. Таксите са между 190 и 210 лева за семестър. Само за учебната 2002/03 г. са приети за обучение - платена форма - 411 студенти в бакалавърска програма и 695 студенти в магистърска програма.

Договори са сключени с още 5 юридически лица - Икономическия институт на БАН, Института по математика и информатика на БАН, Колежа по библиотечно дело, Колежа по мениджмънт, търговия и маркетинг, Асоциацията за фирмено обучение и квалификация.

В пловдивското дружество "Център по предприемачество" 50% от собствеността се държи от самия университет. Управител е Наско Георгиев, директор на Центъра за обучение на ВТУ в Пловдив, създаден отново за да поеме студентите на Славянски университет. Там учат право 550 души от МВР, данъчните и митническите служби.

В Русе обучението се извършва от името на "Консултантски и квалификационен център - Русе ООД" и "Консултантски и квалификационен център" ООД, 34% от собствеността на първото се държи от заместник декана на Стопанския факултет на ВТУ, същият има участие и във второто ООД. Освен в Русе те подsigуряват обучението на студенти по магистърски и бакалавърски програми и в градовете Плевен, Враца, Шумен. Броят на приетите студенти от този център за учебната 2002/03 г. надвишава 600.

В Ловеч е регистрирано Сдружение "Университетски център - Ловеч", а сред управляващите е ректора Иван Харалампиев Иванов. Договорът е сходен с останалите - 30% от постъпленията от такси за университета, който пък осигурява преподаватели.

Междувременно четирима депутати от различни парламентарни групи сигнализират прокуратурата, Комисията за борба с корупцията към НС, Комисията по образованието и министъра на МОН за наличието на корупционни механизми, облагодетелстване на отделни лица, ощетяване на държавни университетски структури, грубо погазване на ЗВО.

Проверката на Министерството показва, че в нелегитимни структури само за учебната 2002/2003 г. са записани 4424-ма души. Заключение е, че центровете, които обучават по договори с фирми са незаконни и трябва да бъдат закрити или акредитирани. Препоръчва се тези студенти да бъдат преместени и да си доучат в университета-майка във Велико Търново. Към този момент ВТУ обучава 11 804 студенти в изнесените центрове, които чакат дипломи. Според справка от Националната агенция за оценяване и акредитация към 1 ноември 2003 г. ВТУ не е внесъл искане за акредитация.

През лятото на 2003 г. проверка и на Парламентарната комисия за борба с корупцията констатира, че учебните центрове са незаконни и в дейността им са създадени условия за корупция. Малко по-късно от Върховна касационна прокуратура постановяват до началото на септември 2003 г. центровете да се закрийт или да бъдат предложени за акредитация. Веднага след това ректорът проф. Харалампиев обявява, че прекратява приема.

Независимо от това в края на годината става ясно, че МОН и ВТУ са постигнали договорка най-големият център - този в София, да продължи да функционира до края на 2004 г. По изключение. Привикан да даде обяснения в Комисията по корупцията, министърът излага като аргумент, че няма разлика между дипломите, издавани от незаконните структури на ВТУ и останали университети, в които се обучават над 250 000 студента, тъй като при всички тях качеството е съмнително.

Каква е причината за този внезапен обрат в мнението на институцията МОН? Може би фактът, че на местните избори проф. Харалампиев е избран за общински съветник във Велико Търново от листата на НДСВ.

През 2004 г. нещата не са се променили особено. Единствената разлика е, че фирмите-посредници са пререгистрирани и от тях са заличени имената на ректора и близки около него. Журналистическа проверка показва, че приемът продължава с пълна сила в София и Русе, по решение на Академичен съвет на ВТУ⁵.

⁵ "На чисто", ПроМедия, 30.10.2004 г.

Скандалите във ВТУ

Диплома за областен управител и кандидат-кмет

През 1999 г., малко преди местните избори гръмва скандал, че кандидатът за кмет и областен управител на Варна Добрин Митев няма диплома за висше образование. Скоро самият той представя дипломата си от Великотърновския университет. Вярно е, че Митев записва през 1989 г. задочно "История и география". Странно е обаче, че 10 години по-късно получава диплома, само два дни, след като е държал и последният си изпит - по педагогическа география, и получил отлична оценка. Според ректора изпита е взет още през май 1998 г., но оценката не била нанесена в Главната книга. Според преподаватели обаче, областният не се е явявал на този изпит, а оценката е нанесена след натиск от страна на ректора. Протокол от изпита липсва.

Изнесените центрове - под закрилата на държавата?

През 2002 г. в медиите изтича информация, че областния управител на Шумен Владимир Владов е сключил договор с ректора на ВТУ за съвместна дейност, която предвижда изнесено обучение за 5 магистърски специалности. Областният управител е студент-задочник във ВТУ и като такъв, той се явява "заинтересована страна" в сключения договор. Сигналът е подаден от ръководството на Шуменския университет.

13 идентични писмени работи, предадени на държавен изпит

През юни 2003 г. със заповед на ректора доц. Иван Христов е назначен за председател на комисия за писмен държавен изпит по философия в ЦО - Добрич. Студентите в магистърската програма са действащи учители по философия от региона. От общо шестнадесет писмени работи тринадесет съвпадат буква по буква, две са с няколко променени думи и само една е различна. От комисията отказват да поставят оценки и отнасят въпроса до факултетен съвет. Обяснението на студентите е, че предварително са разработили 38-те въпроса и след това са ги наизустили. "Възниква казус без прецедент в българското висше образование. Повечето студенти не са работили самостоятелно и не са разработили свой отговор на темата, а искат да бъдат оценени и да получат диплома за "магистър" за механично наизустяване.", коментира доц. Христов. Решението на ръководството на ВТУ е да отстрани "провинилия се" председател на комисията и да го накажат със "забележка". Назначена е нова комисия, оглавявана от декана на философския факултет, изпитът е повторен и дипломите са раздадени. Година по-късно преподавателят успя да осъди ВУЗ-а да му изплати обезщетение за нанесени морални вреди в размер на 1 лв.

Практиката с изнесените центрове за обучение не е запазена марка единствено на Великотърновския университет. Използвайки натрупаното ноу-хау за преборване на системата и други държавни университети прилагат подобни схеми.

От 2004 г. държавният Шуменски университет "Епископ Константин Преславски" предлага дистанционно обучение по бакалавърски и магистърски програми, което се увенчава с диплома от университета. То се осъществява в учебен център в кв. Враждебна в столицата, а парите се превеждат по сметка на "Фондация за социални инвестиции и ресурси". Съгласно Закона за висшето образование "висшите училища имат право да извършват обучение срещу заплащане в образователно квалификационна степен "магистър" при условия, определени в правилника за дейността на висшето училище и с договор между студентите и висшето училище". В случая обаче договорът е между студентите и фондацията. Парите, които фондацията превежда на ШУ са 45 лева от студент на семестър. Толкова е и държавно определената такса за дистанционно обучение - за два семестъра - по 45 лева. Само че, в поделението на ШУ във Враждебна се учи три семестъра за година.

Иначе Фондацията си е определила собствени цени - всеки студент, приет по бакалавърска програма, да заплаща 1170 лв. годишна такса, а в магистърска програма - по 1290 лв. годишно. Отделно от това студентите заплащат и по 15 лева на семестър за административно обслужване, или още 45 лева отгоре. В годишните такси са включени и цените на учебниците - по 90 лева за семестър, или общо 270 лева, които също постъпват по сметката на университета. Така ШУ получава 405 лева от студент. В сметката на фондацията отива разликата - 1215 лв. от бакалаври и 1335 от магистри. Към центъра във Враждебна се обучават около 80 студента. Нещо повече, всъщност плащайки таксата всеки студент реално "дарява" половината сума от обучението си, но според ЗВО дарението е безвъзмезден акт, а не както в случая - плащане за услугата образование⁶.

Чрез подобни корупционни практики очевидно се облагодетелстват определени среди, близки до Университета. За тях ползата е ясна - прибират около 80 процента от сумите. Университетът обира всички негативи - нарушаване на закона, издаване на нелегитимни дипломи, разрушаване на репутацията. Няколко стотици хиляди лева струва доброволното разрушаване на реномето на висшето образование в България. Практика, за която са отговорни единици, поставени на кормилото на българските университети от студентите и преподавателите, за да управляват в името на просперитет на институцията. Очевидно обаче това се оказва илюзия.

⁶ По излъчени материали в предаването "На чисто" на ПроМедия, 15 май 2004 г.

Скандал с фалшиви дипломи

В края на 1998 г. ректорът на шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ проф. д-р Тотю Тотев иска от районната прокуратура съдействие за изясняване на случаи за неправомерно издаване на дипломи от Педагогическия факултет. Предмет на проверка е дипломата на Чавдар Милков, син на бившия декан на ПФ, и към онзи момент преподавател в Университета за национално стопанство в София. Проверката установява, че на Чавдар Милков е издадена диплома за второ висше образование, преди да е завършено първото. Другият сигнал е свързан със студентка, която за една година е взела 40 изпита, държавния си изпит и е минала през държавна практика. Т.е. в един ден е вземала по 6 изпита. Предмет на проверка са и таксите, които студентите са плащали, за да завършат по "бързата процедура".

УНИВЕРСИТЕТИТЕ-ОКТОПОД

През февруари 2003 г. МОН започва проверки за дейността на университетите. Месец по-късно първоначалните данни показват следното:

- от близо 90 филиала само шест отговарят на изискванията на ЗВО;
- според народни представители от Комисията по образованието незаконни са звената на Варненския технически университет в Сливен, на Шуменския университет "Константин Преславски" в Благоевград и Варна, на Бургаския свободен университет в Сливен и на Варненския свободен университет в София и Смолян.
- законни са само филиалите на Пловдивския университет в Кърджали и Смолян, на Университета за народно и световно стопанство в Хасково и Враца, на Техническия университет-София в Пловдив и Сливен.
- в Пловдив дистанционно обучение провеждат Великотърновският университет, Стопанска академия - Свищов, Югозападният университет в Благоевград, Варненският технически университет, Габровският технически университет, Нов български университет и наследниците на Славянския университет - представители на руски и украински ВУЗ-ове. Повечето от студентите там учат икономически специалности.

Солови акции

През 1999 г. РДВР - Пловдив извършва проверка на Варненския свободен университет "Черноризец Храбър" в Асеновград. Обучението се извършва от Център за дистанционно обучение "Дисто" ООД. Според подписаният договор с декана на факултета по Административни и политически науки към ВСУ ООД-то започва да набира студенти чрез обяви в местната преса. В резултат се записват 153 кандидат-студента, като 14 от тях внасят пълната такса от 400 000 стари лева за два семестъра, а останалите плащат административна такса от 12 500 лева. По сметката на фирмата са преведени общо 7 725 000 лева. Парадоксално е, че от университета-майка не са запознати със соловата акция на своя служител и откриват за съществуването на новия си филиал едва когато започва записването на студентите.

Освен държавните университети, гъста мрежа от филиали имат и редица чуждестранни ВУЗ, които навлизат на българския пазар през същия период - 1999-2001.

КАК СЕ ОТКРИВА ВУЗ

Според Закона за висшето образование университет се открива или преобразува след разработване на проект, описващ основните му звена, необходимата документация и данни за научнопреподавателския състав, материалната база и начините за финансиране. Този проект трябва да съответства на държавни изисквания и да осигурява управление, гарантиращо академичната автономия. Представеният проект трябва да получи положителна оценка в Националната агенция по оценяване и акредитация.

Държавните висши училища се създават и осъществяват дейността си въз основа на предоставената държавна собственост и ежегодната субсидия.

Частни университети се откриват по искане на граждани и организации, като учредителите им носят отговорност за цялата дейност, управлението и финансовото състояние.

Диплом за висше образование могат да дават университети, специализирани висши училища и самостоятелни колежи.

Одобреният проект за ВУЗ минава през Министерство на образованието и Министерски съвет, стигат до Парламента и се узаконява, тъй като няма основание откриването му да бъде отказано, при наличието на положителна оценка от НАОА.

На практика студентите се обучават в три вида висши училища. Такива, които останаха почти непроменени през годините, други, които мултиплицираха дейността си с нови специалности, филиали и факултети през последните 10 години, и трети, които ударно бяха създадени през последните няколко години. Именно те в обществото биват определяни като „образователни пирамиди” или "университети - менте"

Към настоящият момент в търговските регистри фигурират около 300 фирми, в чийто предмет на дейност е спомената възможността за организиране на образователна дейност. Това означава, че те могат да предлагат единствено курсове. Една част от тях обаче обучават бакалаври и магистри.

Най-често това са дружества с ограничена отговорност (ООД), които са регистрирани по Търговския закон, но работят като филиали на чуждестранни ВУЗ и обучават български студенти в нарушение на Закона за висшето образование, който гласи, че такива филиали могат да се откриват само в рамките на законни български висши училища. От навлизането си на българския пазар подобни образователни структури предлагат и формата дистанционно обучение, която доскоро беше само спомената в ЗВО като една от четирите форми на обучение, но не и уредена нормативно.

Чужди университети, от чието име се провежда незаконно обучение

1. Cook's Institute - САЩ (чрез "ИКОМ-ИНТЕЛЕКТ" ООД в София)
2. Международен славянски университет "Г. Р. Державин" - Москва (чрез "Славянска култура и образование" ООД в много градове в страната)
3. Киевски институт "Славянски университет" и филиал в Одеса чрез проф. С. Саркисян и Христо Аврамов
4. Институт по международни отношения към Киевския държавен университет "Т. Шевченко" (чрез Световна научна академия "Платон" в София)
5. Международен университет - Москва (чрез "Международен образователен център" ООД в София)
6. Одеска икономическа и юридическа академия
7. Московски държавен университет по икономика, статистика и информатика с партньорството на Европейската академия по икономика, управление и право (чрез АсЕ Бизнесуниверситет)
8. Санктпетербургска инженерингова държавна икономическа академия (чрез Бизнес университет в София и Пловдив)
8. Държавният педагогически университет "А. И. Херцен" в Санкт Петербург (чрез Регионална академия по информациология в Стара Загора)
9. Санктпетербургски държавен университет по водни комуникации (чрез Регионална академия по информациология в Стара Загора)
10. Международен университет - Карлово - учебно заведение на Световната академия на науките - Сан Марино (AIS) (чрез ЕСПЕРИНТФОРМ и "Асоциация на учени и специалисти за сътрудничество със Световната академия на науките - Сан Марино")
11. University of Portsmouth - Великобритания (чрез International University College ООД в София)
12. Руски държавен технологически университет - Москва чрез Балканския център за мениджмънт на дистанционно образование, Бизнесуниверситет

Източник: Министерство на образованието и науката, 2001 г.

Одеска икономическа и юридическа академия

През 2001 година приключва проверка на Районна прокуратура - Пловдив на филиала на Одеската национална юридическа академия. Според нея звеното е нелегитимно и спрямо директорът му Илия Илиев трябва да започне наказателно производство. Студенти се приемат без изпит - само с диктовка по български език, семестриалната такса е 850 лева, а по голямата част от лекциите се водят от самия Илиев. Завършилите получават дипломи за завършено висше образование със степен "магистър" по специалността "Право". Документът е заверен с държавния печат на Украйна, но у нас няма никаква стойност, тъй като Правото е една от специалностите, която подлежи на специална регулация от държавата. Студентите по право са със статут на чуждестранни студенти в Киевския университет, а икономистите - в Кримския.

Международен славянски университет "Г. Р. Державин" - Москва

Звеното в Пловдив първоначално влиза в структурата на Славянски университет. След закриването му, по силата на сключен договор от "Славянска култура и образование" ООД, представлявана от бившия ректор на СЛУ, започва обучение от името на Международен славянски университет. То се осъществява само една година - 2000. Поради финансови неразбирателства с москвичани, звеното се преориентира към друг университет - Киевски славянски университет. От негово име се извършва и приема от 2001 г. насам. Таксите са 300 лева на семестър. Основно обучението е в икономически специалности. Издаваните дипломи са украински.

Международен университет - Карлово

От 1998 г. Международен университет към Световната академия на науките в Сан Марино в Карлово приема студенти. Таксата неизменно е 320 долара на година (*данните са към 2002 г.*). Студенти се обучават по специалността "Организация и управление на туризма" и получават степен "бакалавър". Дипломите обаче не са валидни в България, тъй като липсва спогодба с република Сан Марино. Студентите могат да учат още няколко семестъра в колеж към бургаския университет "Проф. Асен Златаров", за да получат валидни дипломи. Дипломите от Сан Марино се признават в Украйна, Полша, Чехия. В тези страни обаче Световната академия на науките в Сан Марино има филиали, които са школи, само карловският филиал е университет. Дипломната работа се защитава на езика есперанто.

Има още десетки филиали на чуждестранни университет - в Батак, Костинброд, Велинград, Ботевград...

Така и няма данни на МОН от 2001 г. насам за дейността на тези структури. Освен качеството на учебния процес, сериозният въпрос, който се поставя все по ясно и отчетливо от родители и студенти е за признаването на дипломата. Отговорът на чиновниците е, че ако дипломите се издават от името на чуждестранен ВУЗ и са официални, България е длъжна да ги легализира по смисъла на Лисабонската конвенция, която е подписала.

ПО СВЕТА

Корупцията в системата на висшето образование не е феномен само и единствено на България. Напротив - тя процъфтява в редица други държави, като финансовите ѝ измерения ѝ отнеждат равно място с организираната престъпност.

Русия: Преподавателите конкурират по доходи организираната престъпност

За 2001 г. съдебната система в Русия отчита повишаване на случаите на даване на подкуп във висшите учебни заведения. Има повече от 1000 случая на получаване на подкупи от университетската администрация или професори, което е с 32% повече в сравнение с 2000 г. Корупцията е толкова широко разпространена, че да си служител в системата на ВУЗ е по-"престижно", отколкото да си част от организираната престъпност. Между 10 000 и 15 000 долара струва за да влезнеш в престижен университет в Русия, изчисляват експерти. Но подкупите са само върхът на айсберга, тъй като хората, които ги дават, често не са склонни да продължат с това. Общо в 58 от 89-те университета в Русия има доказани случаи на корупция, като по-голямата част са съсредоточени в източния регион на Кабаровск, Сибирския район на Красноярск и западния район на Новгород.

В държавния технически университет в Астракан (на около 1000 км. южно от Москва) трима професори са арестувани по сигнали на студенти за изнудване, за да им бъдат поставени отлични оценки на изпитите. Общо става въпрос за 16 000 долара, дадени за подкупи на тримата, което е 15 пъти повече от средната заплата на преподавател.

Изчислява се, че руските студенти и техните родители харчат годишно около 2 милиарда долара (а според някои експерти сумата е около 5 милиарда) за нерегламентирани плащания в системата на образованието⁷.

В началото на октомври 2004 г. властите в Русия арестуват ректора на Московския държавен университет по култура и изкуства (МГУКИ), един от най-престижните руски университети, по обвинение, че между 2001 и 2004 г. са продадени 130 фалшиви дипломи по право срещу сумата от 550 000 долара. За да се "събере" тази сума, властите изчисляват, че са били продавани дипломи на по 11 човека от всеки випуск. От университета отричат обвиненията, като твърдят, че парите са получени, тъй като специалностите са платени.

Шумният скандал поставя началото на широк публичен дебат, в който се включват всички заинтересовани страни. Поставен е и въпросът за незаконната акредитация на редица учебни институти, определящи себе си като университети, но без нужната акредитация да издават дипломи.

Според експерти ръководствата и преподавателите се корумпират, защото са принудени да живеят на ръба на социалния минимум с месечна заплата под \$150. Анкетите сочат, че те са покорумпирани дори от пътната полиция с годишен "оборот" от 450-500 млн. долара, като подкупите

⁷ Chronicle of Higher Education - web daily - April 18, 2002, Reports of Bribe-Taking at Russian Universities Have Increased, Authorities Say

варира според престижа на специалността и трудностите при изваждането на диплома: за правен курс се плащат \$34 000, за икономически - \$20 000, а за хуманитарен - между 10 и 20 хиляди долара.

В началото на 2004 г. Висшият икономически университет представя доклад, посветен на корупцията във висшето образование в Русия. Според данните около 50% от родителите на студентите са принудени да дават подкупи на преподавателите. В провинциалните ВУЗ средната цена за влизане в университет е 43 хил. рубли, а за вземане на изпити при преминаване в по-горен курс тя е 14 хил. рубли. За да влезнат в престижен Московски университет, кандидат-студентите трябва да платят 207 хил. рубли. Допълнителните анализи на данните пък отчитат, че руските семейства ежегодно дават за подкупи, за частни уроци, за услуги по изготвяне на курсови и дипломни работи над 20 милиарда рубли, което представлява 1/10 част от бюджета на Министерство на образованието за 2004 г.⁸.

Една от мерките да се ограничи черният сектор във висшето образование е въвеждането на унифициран тест за влизане - "единен държавен изпит". Само че този опит гръмка се проваля, тъй като дни преди изпита в интернет започва търговия с фалшиви отговори на тестовете, а днес на всеки уличен стълб висят обяви "Подготвям кандидат-студенти по ЕДИ". Корупцията при прехода от училището към университета процъфтява, благодарение на несъответствието между средното образование и изискванията на университетското.

Един от изводите на изследователите е, че колкото повече безсмислени бариери (т.е. ненужни изпити) биват поставяни пред студентите, толкова повече ще се увеличават тези, които ще са склонни да платят, за да ги прекратят. А причината да се иска отмяна на изпитите за вход във ВУЗ е, че още през 2000 г. се отчита, че броят на абитуриентите е равен на броят на приетите студенти. Това дава основание на руските икономисти-изследователи да заключат, че корупцията в университетите процъфтява с протекцията на държавата.

Италия: Корупцията започва още в средното образование

Статутът на преподавателите в италианските университети им позволява да манипулират развитието на студентите, благодарение на властта, която им е вменена. Един от тези механизми са изпитите - прието е, че устният изпит има по-голяма тежест от писмения.

През лятото на 2003 г. гръмва най-големият корупционен скандал в системата на висшето образование в Италия. Няколко годишна полицейска акция, проведена в един от най-големите и най-престижни европейски университети - "Ла Сапиенца" показва, че цената на изпитите е стигнала 4000 евро.

Разбиването на престъпната схема започва през 2000 г., когато е подаден сигнал от професор, че има съмнения за фалшифициране на подписи в изпитните протоколи. Веднага в университета са внедрени няколко полицаи под прикритие (като студенти, служители и работници по поддръжката). В хода на операцията се установява, че в "Ла Сапиенца" покупко-продажбата на оценки е сериозен бизнес. Ръководители са трима служители - секретар на един от деканатите в

⁸ По материали от Газета.ру и Associated Press "Degrees for sale: corruption scandal engulfs Russia's leading university"

университета, библиотекарка и секретарка. Тяхната задача е да отсяват "благонадеждните" студенти, да вземат парите и да гарантират крайните резултати. Те грижливо си водели тефтери, в които описвали всяка една сделка. Според тях размера на рушвета е бил в пряка зависимост от авторитета на преподавателя и тежестта на дисциплината му - между 1000 и 4000 евро, като посредниците прибирали 60% от сумата. В хода на разследването са доказани и кодовете, чрез които участниците в схемата се разбирали помежду си. С изречението "Един букет бодливи рози за 3500 евро" например се уреждала най-високата оценка на изпита по наказателно право. "Четири дни ваканция" пък били равностойни на 4 млн. италиански лири (около 1000 евро), а еврото било кодирано като "лале".

По време на операцията са обискирани 35 офиса и жилища, а в корупционната схема са замесени общо 44 души - преподаватели, служители и студенти.

Шумният скандал предизвиква широка публична реакция, а разследването продължава и в средното образование.

Откакто за да влезнеш в университет се изисква единствено висока диплома от училище, в страната започва да действа организирана мрежа от частни гимназии, които продават дипломи. Такава е частна гимназия в Рим. В нея учат редовно 40 ученика, но други 1000 присъстват в списъците и чакат дипломи. А цената им варира между 2000 и 8000 евро.

По време на разследването с задържани 23-ма координатори на мрежата в цялата страна, а други 400 се разследват. Около 5 милиона евро е годишният им оборот.

Македония: До 1000 евро за подкуп⁹

Факултетът по туризъм и ресторантьорство в Охридския университет е най-корумпирания в системата на ВУЗ в Македония. Най-малко са изложени на корупционен натиск студентите от строителните и техническите факултети. Тези данни са обявени от института "Отворено общество" в първото специализирано проучване за корупцията в македонските ВУЗ, проведено през 2003 г. в трите най-големи университета - "Св. Кирил и Методий" в Скопие, "Св. Климент Охридски" в Битоля и Източно европейския университет в Тетово.

Широко разпространени са корупционните практики и в икономическите, правните, педагогическите и медицинските факултети.

12 на сто от анкетираниите заявяват, че плащат за изпит между 250 и 500 евро. Малко по-конкретни данни дават студентите от медицинския, фармацевтичния и стоматологичния факултет на Скопския университет - те дават за изпит по 1000 евро.

Студентите са единодушни, че цената зависи от авторитета на преподавателя и от сложността на изпита. От всички, които твърдят, че са били подложени на корупционен натиск, 1/3 са етнически албанци.

Според огромната част от студентите има редица нарушения при оценяването на изпитите, участието в учебния процес, студентските общежития, следдипломното обучение. Един от най-

⁹ По материали от www.antikorupcija.org.mk и www.dnevnik.com.mk

често посочваните примери за злоупотреби е принудителното купуване на учебници.

Един от най-сериозните проблеми пред кандидат-студентите в Македония е множеството университети (предимно представителства на чужди ВУЗ-ове), с неясен статут. Официалните власти знаят за нароилите се нелегитимни образователни организации, но липсва официална позиция по въпроса. От друга страна самите кандидат-студенти нямат информация относно статута на ВУЗ-а, който им се рекламира и лесно биват подмамени да се запишат, най-вече с открити намеци за лесно влизане, обучение и получаване на "чуждестранна" диплома. Цената на година варира между 1000 и 3000 евро.

Беларус: Плащаш за кандидатстудентски курсове - влизаш в реномиран университет

В Беларус корупционните практики са засегнали всички нива на обществения живот - правителството, митниците, съдебната система, здравеопазването, държавната администрация и образованието.

В Беларус има 30 държавни и 13 частни университета. Завършилите държавен университет получават държавна диплома, която дава повече шанс за намиране на добра работа. За това не е и изненада, че повечето кандидат-студенти първо се насочват към държавните университети. В частните университети образованието е платено.

На практика обаче безплатното образование в държавните университети се оказва по-скъпо от това в частните. През 2004 г. в Беларус има 280 000 студента, като само 40 000 от тях учат в частни ВУЗ. Така се оказва, че при входа на ВУЗ се сблъскват две противоположности - от една страна огромно количество млади хора, които искат да учат по "държавна поръчка" и от другата - множество преподаватели с ниски доходи. Така двете неща, които са ти нужни за да си гарантираш влизането са или пари, или добри връзки.

Изследвания на граждански организации показват, че има специалности, които на практика са непристъпни за обикновените кандидат-студенти. Измежду най-престижните са: Правните факултети, Международните отношения и Международните икономически отношения, Медицинските университети.

За да се влезне в такива специалности е необходимо да се държат 4 изпита, от които максималният бал да е 19-20 (т.е. минимум три от оценките трябва да са отлични, Беларус са по петобална система на оценяване). Механизмът за вкарване на "свои" хора следният: преподавателите, които подготвят изпитните теми събират около 3 месеца преди изпита група студенти, които обучават. Обикновено цената варира: от 5 до 10 долара на час струва ако само искаш да потвърдиш натрупаните знания, между 15 и 25 е цената за "специалните" кандидати. До тук няма нищо незаконно, тъй като даването на частни уроци не е криминален престъпление.

Влизайки в университета, студентите осъзнават, че корупцията е навсякъде покрай тях. Сред младежите един от най-популярните анекдоти е, че в университета е необходимо да си активен само тогава, когато трябва да издириш този преподавател, който да подкупиш. Според редица непредставителни изследвания цената на един изпит варира между 5 и 100 долара.

Освен това преподавателите използват положението си за да принуждават студентите да купуват техни учебници, като комисионната им зависи от броя на продадените издания. Също разпространена практика е преподавателите да използват студентите да им вършат лични услуги - най-често да превеждат чуждестранни публикации, които в последствие биват издавани от името на преподавателя.

Изследванията отчитат още една особеност - част от преподавателите просто "преписват" оценки от други курсове, а не оценяват знанията на студента, за това и повечето студенти се стремят всячески да получат отлични оценки още в първи курс, тъй като така има голяма вероятност те да бъдат "преписани" в следващите.

Една от причините корупционните практики да "просперират" е това, че даването на подкуп се възприема като ежедневие. Според социологически проучвания 60% от младите хора на Беларус са готови да дадат подкуп, а 50% заявяват, че ще приемат такъв.

Израел: 5000 долара за диплома

Държавните служители в Израел се ползват от правото при повишаване на образователната си квалификация да получат автоматично и повишение на служебния статус и съответно на заплатата. Обикновено доходите им се покачват с 10 до 20 %.

В края на 2001 година са оповестени резултати от мащабно разследване, насочено към дузина държавни служители, между които високопоставени представители на министерство на образованието, а лидер на учителския синдикат и бивш шеф на полицията са арестувани по обвинение, че са представили фалшиви дипломи от Латвийския Университет и Burlington College във Вермонт, САЩ. Според разследването дипломите са продавани от частна компания, като цената им е 5000 долара.

ВМЕСТО ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Понижавайки качеството на образованието и разпилявайки обществения и граждански ресурс, корупцията е един от най-жестоките проблеми, пред които е изправена образователната система днес.

За да бъдат този проблем успешно решен, трябва да са налице следните условия:

- политическа независимост на образователните институции;
- прозрачно финансиране на образователните институции;
- ясни критерии за достъп до висше образование;
- достъп до информация;
- ясни наказания за уличените в корупция;
- адекватни механизми за подаване на жалби;

И не на последно място отговорната образователна система може да бъде изградена само на базата на отговорно гражданско общество - прозрачно законодателство, свободни медии и гражданско участие.

ПОСЛЕСЛОВ

В рамките на Проект "Национална студентска инициатива "Аз не корумпирам", Национална младежка организация за социално и икономическо развитие осъществи анкета в интернет през април 2004 г., целяща да провери общественото мнение за корупцията в системата на висшето образование. Получените данни в никакъв случай не претендират за представителност, но и по никакъв начин не се отличават от данните, изложени до тук, получени от авторитетни социологически агенции и неправителствени организации. При осъществяването на Проекта екипът получи пълната подкрепа на три висши учебни заведения - **Габровски технически университет, Пловдивски университет "Паисий Хилендарски" и Нов български университет.** За което им благодарим и се надяваме и останалите висши учебни заведения в страната да вземат в предвид тяхната готовност да сътрудничат с гражданския сектор в трудната битка с корупцията.

Общественото мнение за корупцията в системата на висшето образование в България

- Представяне на резултатите от проведена интернет-анкета в периода 19 март - 19 април 2004 г.
- Представяне на общите резултати от проведените специализирани интернет-анкети в Нов български университет, Технически университет - Габрово и Пловдивски университет "Паисий Хилендарски" в периода 19 март - 19 април 2004 г.

А. Общи характеристики на изследванията

	Обща анкета	Специализирани анкети
Период на осъществяване	19 март-19 април 2004 г.	
Начин на разпространение	уеб-сайт "Антикорупционно образование" http://www.anticorruption.bg/acedu/	уеб-сайтовете Нов български университет, Технически университет - Габрово и Пловдивски университет "Паисий Хилендарски"
Целева група	Посетителите на уеб-сайта	Студентите на съответните университети, посетили уеб-сайта
Брой на анкетираните	121	137

а. **Основна цел на изследванията:** да се проучи общественото мнение във връзка с проблема за корупцията във висшето образование чрез използването на интернет-платформа.

б. **Основна целева група:** посетителите на уеб-сайта "Антикорупционно образование" и уеб-сайтовете на университетите.

в. **Методология.** Изследването е двупластово - от една страна се отчитат общите обществени нагласи, от друга - мнението на студенти в отделни висши учебни заведения. Изследването е осъществено изцяло през интернет. **Поради тази особеност то не претендира за представителност.** Екипът заложи на възможността всеки от анкетираните да изкаже мнението си по зададените въпроси както в рамките на предварително посочени отговори, така и в свободен текст. Освен конкретните резултати по зададените въпроси е събрана информация и от мненията на анкетираните за корупционните практики в системата на ВУЗ.

В. Поставени цели:

- Да се провери доколко проблемът с корупцията в системата на ВУЗ е част от ежедневието на гражданите; как получават информация за съществуващи корупционни практики; с какво свързват корупцията в университетите; как смятат, че проблемът може да бъде решен.
- Да се провери оценяват ли студентите средата в съответния ВУЗ като корупционна и доколко са готови да се противопоставят на корупционни практики.

Б. Резултати от общата анкета

В анкетата участваха 121 посетители на уеб-сайта "Антикорупционно образование". Мнозинството от тях - 86 (71%) - са посочили, че са студенти. Седем са посочили, че работят в системата на висшето образование (преподаватели или административен персонал). За 8 връзката с ВУЗ са техни близка - преподавател или студент. Седем от анкетираните посочват, че имат близък приятел в университет. Шест не посочват връзка, а 7 попълват анкетата като бивши студенти (един от тях е докторант).

Големият брой на представители на студентите сред анкетираните се обяснява с факта, че активно от възможностите на новите информационни технологии, и в частност интернет, се възползват предимно младите хора в България.

Доколко сериозен е проблемът с корупцията във висшето образование говорят резултатите от първия поставен в анкетата въпрос. На директно запитване "Смятате ли, че има корупция в системата на ВУЗ?" 114 от анкетираните, или 94%, отговарят утвърдително, като при отделни групи процентът достига 100. Така например, докато при студентите има колебаещи се (1), или сигурни в "чистотата" на системата (3), то сред преподавателите няма съмнения, че корупцията е част от живота на ВУЗ. Категорично тази позиция заемат и анкетираните, посочили, че вече нямат връзка с университетите. При останалите подгрупи се запазва превесът на утвърдителните отговори (вж. Таблица 1).

Да - 114
 Не - 5
 Не мога да преценя/Нямам мнение - 2

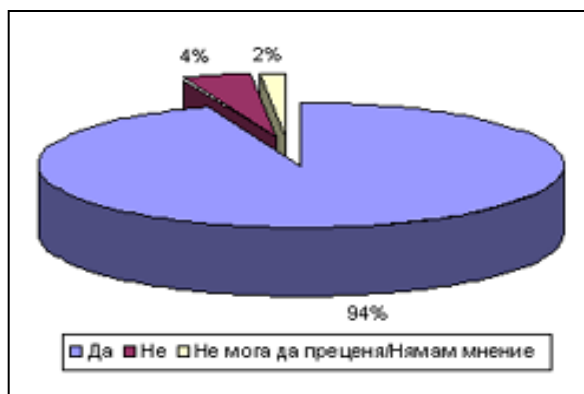

Таблица 1.

	Студент	Преподавател/слу жител в университет	Имам роднина студент/преподавател	Имам приятел (познат) студент/преподавател	Нямам връзка	Бивш студент
Да	82 (95%)	7 (100%)	6 (75%)	7 (100%)	6 (100%)	6 (85,7%)
Не	3 (3,5%)	0	1(12,5%)	0	0	1 (14,3%)
Не мога да преценя/Нямам мнение	1 (1,5%)	0	1(12,5%)	0	0	0

Темата за корупцията във ВУЗ присъства в ежедневието на 59 (48,8%) от анкетираните. Този процент е изключително висок на фона на общите социално-икономически проблеми в страната. Актуалността на проблема с корупцията в системата на ВУЗ се потвърждава и от отговорите на съответните подгрупи: за половината от студентите корупционната тема е ежедневие; за останалите две подгрупи, имащи отношение към висшето образование процентът е дори по-висок. Единствено при заявилите, че нямат връзка с университетите, както и при бившите студенти, тя не е приоритетна тема в ежедневието (вж. Таблица 2)

Получените отговори показват, че корупционната тема е изключително актуална и от нея се вълнуват всички, които по някакъв начин имат отношение към висшите учебни заведения в България.

Присъства ли по някакъв начин темата за корупция във висшето образование в ежедневието ви живот?

Да - 59

Таблица 2.

	Студент	Преподавател/слу жител в университет	Имам роднина студент/преподавател	Имам приятел (познат) студент/преподавател	Нямам връзка	Бивш студент
Да	43 (50%)	5	5	4	0	2
Не	43 (50%)	2	3	3	6	5

След като мнозинството от анкетираните смятат, че съществува корупция във ВУЗ, и още повече - тя присъства ежедневно в социалния им живот, то най-логичният въпрос, на който трябваше да се потърси отговор, е "Откъде получавате информация за корупционни практики в университетите в България?".

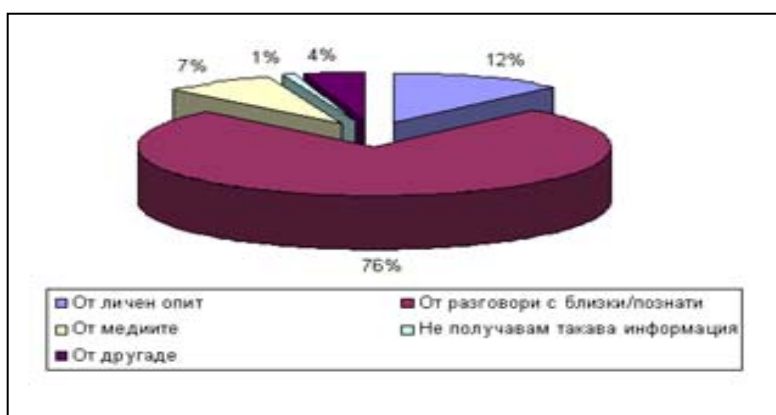
От личен опит **13**

От разговори с близки/познати **93**

От медиите **9**

Не получавам такава информация **1**

От другаде (моля посочете): **5**

Огромната част от анкетираните градят впечатленията си на база "разговори с близки и познати" (93), едва 13 заявяват, че лично са се сблъскали с корупционни практики, а 9 черпят информация главно от медиите. Неминуемо се налага изводът - огромната част **формират мнението си въз основа на информация, предавана "от уста на уста"**. "Митологизирането" на темата за корупцията в университетите се потвърждава и от отговорите, дадени от подгрупите, докато анкетираните, нямащи връзка със системата, логично заявяват, че никога не са се сблъскали с т.нар. "университетска корупция" (вж. Таблица 3).

Анализът на данните от отговорите на въпросите дотук може да се тълкува в няколко посоки:

1. За корупция във ВУЗ предимно се говори под формата на слухове и разкази за "действителни истории", темата често присъства във вицове;
2. Ефекта от "говоренето" е толкова силен, че създава у гражданите твърдо убеждение, че системата е корумпирана;
3. Достоверността на информацията за "корумпирания преподавател" или "студента, който си е платил", не се поставя под съмнение;
4. По отношение на въпросите, свързани с корупцията във висшето образование, медиите не формират мнение, или ако го правят, то е индиректно, отново посредством устно предаване на информация. Т.е. гражданите не отчитат фактора медиите в дебата за висшето образование.
5. Този дебат се води изключително в затворени групи и в частни разговори. Липсата на публичен дебат е посочена и в коментарите на анкетираните в следващите въпроси.

Таблица 3

	Студент	Преподавател/служител в университет	Имам роднина студент/преподавател	Имам приятел (познат) студент/преподавател	Нямам връзка	Бивш студент
личен опит	10	2	1	0	0	0
разговори с близки/познати	66	4	7	6	4	6
медии	5	0	0	1	2	1
не получавам	1	0	0	0	0	0
от другаде	4	1	0	0	0	0

Въпреки, че мнозинството от анкетираните не се съмняват в корумпираността на системата на ВУЗ, то едва 8 от тях посочват това като проблем от първостепенна важност (5 от тях са студенти). Нито един от анкетираните не смята, че проблемът не съществува. За 62-ма корупцията в университетите е един от най-важните проблеми наред с престъпността, ниските доходи и демографския срив. Обезпокоително е, че за 42-ма преодоляването ѝ не е приоритет. (вж. Таблица 4)

Доколко сериозен е проблемът с корупцията във висшето образование за страната ни?

От първостепенна важност 8

Един от най-важните, наред с престъпността, бедността и демографския срив 62

Има много по-важни проблеми, които трябва да бъдат решавани 47

Не е проблем 0

Не мога да преценя/Нямам мнение 4

Таблица 4

	Студент	Преподавател/служител в университет	Имам роднина студент/преподавател	Имам приятел (познат) студент/преподавател	Нямам връзка	Бивш студент
От първостепенна важност	5	0	1	1	0	1
Един от най-важните, наред с престъпността, бедността и демографския срив	43	5	4	4	4	2
Има много по-важни проблеми, които трябва да бъдат решавани	34	2	3	2	2	4
Не е проблем	0	0	0	0	0	0
Не мога да преценя/Нямам мнение	4	0	0	0	0	0

Важно е и как анкетираните определят предпоставките за съществуването на корупционни практики в системата на ВУЗ. Според повечето анкетираните това е ниското заплащане на преподавателите/служителите (40,5%). Този отговор доминира във всяка от подгрупите с изключение на тази на преподавателите/служителите, според които причината е в ... **прекалено голямата автономност.** (вж. Таблица 5).

Това се обяснява с излезлите напоследък разкрития за нелегитимно или балансиращо на ръба на законността управление на ректори в някои големи български университети, в което

държавата (конкретно Министерството на образованието) не е в състояние да се намеси именно поради дадената широка автономия на управление.

Кое според вас благоприятства развитието на корупция в университетите?

Лошото законодателство **10**

Прекалено голямата автономност на университетската администрация **15**

Ниското заплащане на преподавателите/служителите **49**

Икономическите условия в страната, които принуждават студентите да работят и да търсят различни форми за завършване на висшето си образование, като например "купуване" на изпити **18**

Културните особености на българското общество **15**

Не мога да преценя/Нямам мнение **0**

Друго (моля посочете): **14**

Таблица 5

	Студент	Преподавател/служител в университет	Имам роднина студент/преподавател	Имам приятел (познат) студент/преподавател	Нямам връзка	Бивш студент
Лошото законодателство	5	0	3	2	0	0
Прекалено голямата автономност ...	10	3	0	0	0	2
Ниското заплащане на преподавателите/служителите	38	1	4	3	2	1
Икономическите условия в страната...	12	1	1	2	0	2
Културните особености на българското общество	12	0	0	0	2	1
Не мога да преценя/Нямам мнение	0	0	0	0	0	0
Друго	9	2		0	2	1

Студентите дават и следните отговори:¹⁰

¹⁰ Цитираните в доклада отговори - "лични мнения" са подбрани по усмотрение на автора и не представляват всички дадени отговори. **Отговорите не са редактирани!**

"не са достатъчно мотивирани да си запазят мястото" (преподавателите - б.а.)

"трудностите при доказването на корупцията, защото и двете участващи страни нямат интерес да се огласи деянието. От друга страна, администрацията се прави, че не забелязва."

"липсата на ЕТИКА в обществото и на изопачаването на ценностите. Липсата на реклама(какво е добро и етично) и липсата на достоен пример"

Преподавателите дават следните допълнителни отговори:

Законодателството не е лошо, а затвърждаващо бетонните глави и феодализма. Автономността е в правенето на грешки, а развитието е ограничено от закона. Студентите предпочитат диплома, *unretaed to quality*, неадекватна система за заплащане, механизма за издаване на учебници и т.н.

"Причините са комплексни и всички произтичат от икономическата ситуация в страната:

* некомпетентността на университетската администрация, която обичайно се сформира съобразно шуробаджинащина

* неадекватно заплащане на преподавателския труд

* малките възможности за стипендии, които да обезпечат следването."

Мнението на **бившите** студенти:

"Има студенти, които не **МОГАТ** да си вземат изпитите, защото са там само заради дипломата. Затова предпочитат да си плащат." - (мнението е на докторант - б.а.)

Огромното мнозинство от попълнителите анкетата свързват корупцията във ВУЗ с "искане/предлагане на подкуп за вземане на изпит" (67%), със значително по-малко отговори на второ място е поставено "задължителното купуване на учебници, издавани от преподавател" (7,4%). Отговорът преобладава и във всички подгрупи. (вж. Таблица 6).

Нито един от попълнителите анкетата не посочва отговор "Близки отношения между преподаватели и студенти".

С какво свързвате корупцията в Университетите?

Искане/предлагане на подкуп за вземане на изпит **81**

"Купуване" на кандидатстудентски теми **5**

Задължително купуване на учебници, издавани от преподавател **9**

Предлагане/получаване на подаръци **5**

Близки отношения между преподаватели и студенти **0**

Заплащане за административни услуги, които трябва да се полагат безплатно **3**

Настаняване в общежития **2**

Не мога да преценя/Нямам мнение **1**

Друго (моля посочете): **15**

Таблица 6

	Студент	Преподавател /служител в университет	Имам роднина студент/преподавател	Имам приятел (познат) студент/преподавател	Нямам връзка	Бивш студент
Искане/предлагане на подкуп..	53	4	8	6	5	5
"Купуване" на кандидатстудентски теми	4	1	0	0	0	0
Задължително купуване на учебници..	8	1	0	0	0	0
Предлагане/получаване на подаръци	4	0	0	1	0	0
Близки отношения между преподаватели и студенти	0	0	0	0	0	0
Заплащане за административни услуги..	3	0	0	0	0	0
Настаняване в общежития	2	0	0	0	0	0
Не мога да преценя/Нямам мнение	1	0	0	0	0	0
Друго	11	1	0	0	1	2

Студентите, посочили различен от зададените предварително отговори, заявяват, че свързват корупцията в системата на висшето образование с всички посочени отговори.

Единственият преподавател/служител, посочил различен от изброените 8 варианти на отговор, посочва следното:

1. Купуване на кандидатстудентски изпити.
2. Купуване на изпити в самите сесии.
3. Разрешаване на нерегламентирани сесии и въвеждане на такса за получаване на протокол от учебен отдел.
4. Избора на ръководител - декан, ректор от общо събрание, което макар и състоящо се от много лица лесно може да бъде манипулирано."

Само един от анкетираните (определили се като бивши студенти, докторант) посочва, че никога не му се е случвало да се сблъсква с някой от изброените алтернативи.

На въпроса как биха ограничили корупцията във ВУЗ, огромното мнозинство от анкетираните отговарят – "чрез въвеждане на строги санкции за уличените" (65,3%), веднага след тях, но със значително по-малко отговори, се нареждат "усъвършенстването на законодателството". Този отговор доминира при групата на преподавателите/служителите. (вж. Таблица 7).

Ако зависи от Вас, какво бихте направили, за да ограничите корупцията във висшето образование?

Бих усъвършенствал законодателството **14**

Бих ограничил автономията на университетите **5**

Бих въвел курсове по антикорупционно образование **3**

Бих въвел строги наказания за уличените **79**

Не мога да преценя/Нямам мнение **6**
 Друго (моля посочете): **14**

Таблица 7.

	Студент	Преподавател/с лужител в университет	Имам роднина студент/препод авател	Имам приятел (познат) студент/преподавател	Нямам връзка	Бивш студент
Бих усъвършенствал законодателството. ..	7	2	3	1	1	0
Бих ограничил автономията...	5	0	0	0	0	0
Бих въвел курсове по антикорупционно ...	0	2	0	0	0	1
Бих въвел строги наказания	58	1	5	5	5	5
Не мога да преценя/Нямам мнение	5	0	0	1	0	0
Друго	11	2	0	0	0	1

Четиринадесет от попълните анкетата дават различен от посочените отговор. Преобладават мненията, че трябва да се увеличат заплатите за преподавателите. Според част от мненията трябва да се намали броят на приеманите студенти. Ето и някои от отговорите на **студентите**:

" Нито едно от горните няма да проработи, трябва да се повишат заплатите и самочувствието на преподавателите и да се махнат 2/3 от тях като абсолютно ненужни и с ниско ниво"

"Увеличение на заплатите на служителите в учебните заведения"

"Публична дискусия по темата. Дискусия на тема Етика и ценности, пример!"

"Бих направил заплатите и статута на преподавателите по-добри"

" Бих усъвършенствал системата и бих увеличил заплатите на учителите."

"ВИСОКИ ЗАПЛАТИ ЗА ПРЕПОДАВАТЕЛИТЕ!!!"

"По-високи възнаграждения за преподавателите, контрол и строги наказания за уличените"

" Вдигнете заплатите на преподавателите... и те семейства хранят!"

" има доста неща, които трябва да се направят - проблемът е в цялото ни общество, а в крайна сметка младите са бъдещето ни "

" бих увеличил заплатите на преподавателите и въвел строги наказания за уличените успоредно с това"

" строгите наказания са добра идея, но трябва да се внимава да не се преиначат и да позволят ""натопяването"" на невинни."

Преподавател/служител:

1. Въвеждане на строги и ясни законодателни правила.
2. Следва да има единни държавни изисквания относно възможностите на всеки университет в приходната част от студенти.
3. Организирането на кандидатстудентската кампания следва да бъде по-централизирано.
4. Ръководството на един университет или факултет следва да се избира на базата на ясни критерии и атестационна оценка, на базата на качествата на разработен проект за развитие на висшето училище. Считаю, че освен обсъждането на кандидатурите от общото събрание е необходимо въвеждане на обективна оценка по всеки един от показателите, заложен като критерии за избор на ръководител. В момента е фарс - провеждат се събрания, манипулирани успешно от лица с опит в играта, и се стига до парадокса за избор на РЕКТОР, без пред общото събрание кандидатът да е представил своя програма за развитие на висшето училище през съответния мандат!!!

Бивши студенти:

"Ще намалю броя на приеманите студенти и ще увеличи заплатите на преподавателите."

Съществуването на корупция в системата на ВУЗ е мнение, заявено от болшинството от анкетираните. Корупцията е криминализирана в Наказателния кодекс. Според чл. 302 вземането на подкуп (с което се свързва и корупцията във университетите в най-голяма степен) се наказва с лишаване от свобода до шест години и глоба до пет хиляди лева.¹¹ Наказанието за предлагащите подкуп, т.е. корумпиращите, според Наказателния кодекс е лишаване от свобода до десет години и глоба до петнадесет хиляди лева.¹²

При въпроса "Какво наказание заслужава уличен в корупция?" преобладават два от предварително посочените отговори: отнемане на студентските/преподавателските права за определен срок (56) и отстраняване от системата на висшето образование завинаги (42). Само 9 от попълнителите анкетата смятат, че се налага парична глоба, а още по-малко (4) – затвор. Т.е. предвидените в Наказателния кодекс санкции не се приемат от анкетираните като адекватна мярка за наказание. Според мнозинството по-адекватно е моралното наказание – отлъчване от системата. (вж. Таблица 8)

Какво наказание заслужава всеки, уличен в корупция?

Отнемане на студентските/преподавателските права за определен срок 56

¹¹ Чл. 301. (1) (Изм. - ДВ, бр. 51 от 2000 г., бр. 92 от 2002 г.) Длъжностно лице, което поиска или приеме дар или каквато и да е облага, която не му се следва, или приеме предложение или обещание за дар или облага, за да извърши или да не извърши действие по служба или загдето е извършило или не е извършило такова действие, се наказва за подкуп с лишаване от свобода до шест години и глоба до пет хиляди лева.

¹² Чл. 304а. (Нов - ДВ, бр. 51 от 2000 г., изм., бр. 92 от 2002 г.) Който предложи, обещае или даде подкуп на длъжностно лице, което заема отговорно служебно положение, включително съдия, съдебен заседател, прокурор или следовател, се наказва с лишаване от свобода до десет години и глоба до петнадесет хиляди лева.

Отстраняване от системата на Висшето образование завинаги **42**

Публично порицание **5**

Парична глоба **9**

Затвор **4**

Друго (моля посочете): **5**

Таблица 8.

	Студент	Преподавател/ служител в университет	Имам роднина студент/преподавател	Имам приятел (познат) студент/преподавател	Нямам връзка	Бивш студент
Отнемане на ... права	39	3	4	4	3	3
Отстраняване от системата на ВУЗ завинаги	30	4	2	1	2	3
Публично порицание	4	0	0	1	0	
Парична глоба	6	0	1	1	1	0
Затвор	3	0	1	0	0	0
Друго	4	0	0	0	0	1

Петима от анкетираните посочват различни от предварително зададените отговори, като не внасят нищо ново, а посочват няколко възможности от вече изброените.

"Отнемане на студентските/преподавателските права за определен срок"

Парична глоба"

"не мога да преценя"

" Първи и втори отговор не са лоши, но мисля, че публичното порицание трябва да ги допълва във всеки случай."

"Отнемане на студентските/преподавателските права за определен срок и парична глоба"

Първият отворен въпрос целеше да провери нагласите и възприятията за корупцията в нейното конкретно проявление – конкретен ВУЗ. От 121 попълнили анкетата 77 дават мнение по въпроса. В 76 от тях са посочени конкретни случаи, за които анкетираните са чували (на корумпирани преподаватели), изброили са университети, споделили са собствен опит. По голямата част от отговорите, свързани със споделяне на опит, са много конкретни (посочва се учебното заведение, името на преподавателя, "тарифата")

Само един отговор се различава от тях. Той е на преподавател, който отговаря така:

"Етиката при анонимна анкета и липсата на конкретни доказателства не ми позволяват да посоча учебното заведение, в което съм убедена, че има толериране на корупцията от ръководството."

При следващият отворен въпрос (*Кажете ни вашето мнение за корупцията в системата за висше образование/споделете случай, с които сте се сблъскали*) броят на отговорите спада наполовина (41). Причината е, че и по-голямата част от тях дублират отговори от предишния въпрос. Отново са споделени различни случаи. В много малко от отговорите е споделено мнение. Ето някои от разсъжденията на студентите:

"Мисля, че корупцията като цяло е порок на нашето време. Тя съществува във всички сфери на нашия живот. Мнението ми е, че не е честно някой новобогаташ да има наглостта да си купи диплома и да се гордее с това. Не е честно някой "дебелокож" преподавател да гледа повече парите и облагите, отколкото какъв човек стои пред него. Не е честно. Но какво ли в наше време и най-вече в България е честно? Изроди се нашата нация...."

"Навсякъде има корупция - нагла, брутална и непоносима. Това трябва да спре! Не може неколцина хора да си правят гавра и да принуждават младите и интелигентни хора на България да се разочароват от образованието и да напускат страната. А как искаме чуждите държави да ценят нашето образование, след като ние самите не го ценим, поради тези причини! Изключително съм разочарован от цялата образователна система в България"

"Преподавателите не са мотивирани да обучават, студентите - още по-малко. Корупцията е идеалното разрешение на проблема свободно време-пари-обучение"

В. Резултати от анкетите, проведени чрез уеб-сайтовете на университетите.

При реализирането на анкетите чрез уеб-сайтовете на университетите се целеше да се дефинират две неща – степента на корупционен риск в университетската среда и активността на студентите да ѝ се противопоставят. Затова и резултатите са представени в две отделни групи.

При обобщената извадка на резултатите от проведените анкети, целящи да проверят степента на корупционен риск в университетската среда, се оценяваха няколко фактора:

- степен на прозрачност и достъп до информация;
- възможности за подаване на оплаквания и субективното мнение на студента за последиците от това;
- условия на учебната среда – лекции, изпити, оценяване.

И в трите университета се получават сходни резултати. Характерното за тях е, че преобладават "средните" оценки.

Обобщени те изглеждат така:

А. Степен на прозрачност и достъп до информация

Запознати ли сте с основните дейности на университета, материалната база с която разполага, източниците на финансиране, предлаганите услуги от администрацията?

Да, запознат съм. 41

Имам най-обща представа. 87

Не, не съм запознат. 9

Запознати ли сте с възможностите, които се разкриват пред Вас за професионално развитие? (възможности за допълнително обучение в чужбина, стипендии за участие в семинари, финансиране на научни разработки)?

Да, информиран съм за всички актуални възможности. 43

Имам обща представа за предоставените възможности, но нищо конкретно не съм чувал. 55

Не, не съм запознат с подобна информация. 39

Откъде получавате/мислите, че трябва да се получава информация за възможностите за професионално развитие?

От информационните табла в университета и/или уеб-страницата на университета. 95

От преподавателите. 24

Всеки, който се интересува, сам трябва да си търси и източници на информация. 18

Б. Възможности за подаване на оплаквания и субективното мнение на студента за последиците от това.

Съществуват ли възможности студентите да изразяват недоволството си от дадена програма и/или преподавател?

Има работеща система за подаване на жалби. 70

Не съм чувал за съществуването на подобни механизми. 57

Няма такава система. 10

Ако подадете оплакване, вярвате ли, че нещо ще се промени?

Да, ще се вземат предвид забележките ми и ще бъдат подложени на обсъждане. 61

Да - ще стане по-лошо за мен в отношенията ми с преподавателите и администрацията. 29

Нищо няма да се промени. 47

В. Условия на учебната среда – лекции, изпити, оценяване.

Ако трябва да избирате между работата и посещаването на лекции, кое би било по-важно за Вас?

Ще предпочета да посещavam редовно учебните занятия. 27

Ще се опитам да съчетая двете неща, въпреки, че ще ми е трудно. 92

Ще предпочета да работя, и ще се подготвям само за изпити. 18

Каква оценка бихте поставили на вашия университет? (като начин на функциониране на институцията като цяло)

Отлична - условията напълно покриват изискванията ми 34

Добра - може да се подобрят някои аспекти от дейността 99

Лоша - необходима е цялостна реорганизация на работата 4

На втората част от анкетата – готовността да се противопоставят на корупционния натиск, има известно съвпадение с резултатите от **общата анкета**: Т. напр. мнозинството от анкетираните черпят информация основно от частни разговори.

Темата за корупцията в университетите присъства ли в неформалните разговори с Ваши колеги?

Да, споделяме си случки и коментираме дочути истории. 67

Да, има много вицове за корумпирани преподаватели. 12

Не, не коментираме подобни теми. 58

Кой е основният източник, от който получавате информация за корупция в университетите?

От медиите. **31**

От частни разговори и споделяне на личен опит. **102**

Не съм чувал за корупция във висшето образование. **4**

При директните въпроси преобладават отговорите "Не знам. Не ми се е случвало досега.". Болшинството категорично заявяват, че не биха участвали в корупционна схема.

Ако станете свидетел на корупция във Вашия университет, бихте ли сигнализирали?

Да. **47**

Не. **22**

Не знам. Не ми се е случвало досега. **68**

Бихте ли предложили пари за да вземете труден изпит?

Да. **14**

Не. **98**

Не знам. Не ми се е случвало досега. **25**

Ако участвате пряко в корупционна схема, бихте ли подали оплакване?

Да. **46**

Не. **27**

Не знам. Не ми се е случвало досега. **64**

При единствения отворен въпрос "Какво мислите за корупцията във висшето образование?" отговорите са общо 112. Преобладават отново мнения, в които е разказан конкретен случай. Ето и част от останалите отговори.

"В корупционната схема има две страни: тази, която предлага, и тази, която получава. Вината за популярността е у двете страни. Може би най-разпространената причина за наличието на корупция е онзи стремеж, и у двете страни, за постигане на високи резултати (доходи, оценки) по пътя на най-малкото съпротивление.:)" - ТУ "Габрово"

"Корупцията във висшето образование е нещо, което съществува паралелно със самото образование, донякъде прикрито, донякъде не съвсем прикрито, и тя като че ли до такава степен се е интегрирала, че вече не прави впечатление на никого. Станало е нещо като практика да се плаща за прием във ВУЗ или за взимане на по-труден изпит. Каквато е всъщност практиката и в цялата ни държава. Някои хора които се опитват да противодействат на корупцията, но без подкрепата и усилията на цялото общество, едва ли ще имат успех. А то само се оплаква от корумпираните чиновници и политици, без да предприема никакви действия." - НБУ

"Трябва повече да се обсъжда този съществуващ проблем в университетите- и от студентите и от преподавателите, които не са корумпирани. Да се говори открито за случаи, които се знаят, и да се даде гласност на студентите, имали такива случаи. Също така мисля, че и самите ние, студентите, имаме вина в този проблем-корупцията, защото някои от нас, с повече възможности да кажем, решават, че им е много по-лесно да си взимат изпитите с пари, независимо от това, какво научават или не." - НБУ

"Мисля, че преподавателите трябва да бъдат добре информирани за последиците, които евентуално биха понесли при евентуален подкуп. Съответно те трябва да са добре платени /въпреки, че човек все иска повече и повече/ и да не биха рискували работата си по никакъв повод. Студентите, които са пряко принуждавани да си плащат, трябва задължително да информират. Въпреки, че обикновено тези, които си плащат, ги мързи да учат /в повечето случаи/." - НБУ

"Мисля че и при най-малкото съмнение за корумпиран преподавател следва да се направи проверка дори след това да се окаже че обвиненията са неоснователни. Студентите трябва да имат равен шанс за успех независимо от финансовото си положение." - НБУ

"Не би трябвало да има корупция в никое образование ,защото това само по себе си е осакатяване на учениците и студентите, на които обществото ни ще разчита за в бъдеще.Това е морален въпрос за всеки човек индивидуално.Ако твоята ценностна система може да допусне корупцията като нещо нормално,тогава може би изниква въпросът- в каква среда сме възпитани - дали семейството и обществото не са ни моделирали така ." - НБУ

"Мисля, че корупцията е много разпространена навсякъде, включително и във висшето образование. Специално в България това е много естествено явление и почти никой не обръща вече внимание на това. Не смятам, че корупцията ще се изкорени или ще намалее драстично в скоро време, т.к. това означава коренно да се промени психиката на българина, което на фона на икономическата обстановка в страната е невъзможно, пък и колкото и да ми е гадно да го призна,я ние винаги търсим по-лесния начин." - НБУ

"Корупцията във висшето образование все повече става актуална и се приемат все повече пари, но според мен проблемът не е само в хората, които вземат и дават подкупи, а и в държавата. не оневинявам другите, но ако в България имаше по нормални заплати за преподавателите и тежък закон, всичко би се променило. трябва всички ние да положим усилия това нещо да се осъществи по скоро и от висшите заведения ще излизат все по умни и компетентни хора." - НБУ

Основни изводи:

- Корупцията съществува като проблем в системата на висшите учебни заведения в България;
- Основният източник на информация за корупционни практики във ВУЗ са частните разговори. Темата присъства в ежедневието на една значителна част от гражданите, свързани по някакъв начин със системата (преки или индиректни участници);
- Университетската корупция е посочена като един от основните проблеми на обществото, но не и като приоритетен за решаване;
- Основно корупцията във ВУЗ се свързва с искането/предлагането на подкупи за вземане на изпит;
- Развитието на корупционни практики в най-голяма степен се благоприятства от ниското заплащане на преподавателите/служителите в системата;
- Наказанието за корумпираните/корумпиращите трябва да е преди всичко морално – изключване от системата;

- При анонимна анкета голяма част от отговорилите са склонни да дават конкретни отговори на директни въпроси за случаи на корупция;
- При възможност да изкажат мнение за корупцията в системата на ВУЗ или да споделят случай, по-голяма част от анкетираните предпочитат вторият вариант (отново при гарантирана анонимност).

Основният извод, който се налага от общите резултати от анкетите, проведени в трите университета, е, че по-голямата част от студентите не са се сблъскали с корупция във ВУЗ и не са убедени как ще реагират, ако това им се случи. Затова е необходимо проблемът да бъде поставен на обсъждане както в самите университети, така и пред цялото общество. Потенциал да осъществят този дебат имат основно медиите.